

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДО
НАВЧАННЯ У ШКОЛІ**

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ	7
1.1.Поняття психологічної готовності дошкільника до шкільного навчання у працях науковців.....	7
1.2.Психологічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку ..	15
1.3.Критерії психологічної готовності дітей до навчання у школі.....	21
Висновок до розділу I	26
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ШКОЛИ	28
2.1.Етапи експериментального дослідження	28
2.2.Експериментальне дослідження компонентів психологічної готовності дитини до школи	30
Висновок до розділу II.....	40
РОЗДІЛ III. ПСИХОКОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ	41
3.1.Психокорекційна програма формування психологічної готовності старших дошкільників до навчання в школі.....	41
3.2.Методичні рекомендації для батьків щодо формування готовності дітей до навчання в школі.....	42
Висновок до розділу III.....	46
РОЗДІЛ IV. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ	47
4.1.Надзвичайні ситуації соціального характеру.....	47
4.2.Соціально-економічне значення охорони праці	49
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Актуальність теми. Швидкі зміни в сучасному житті ставлять високі вимоги до виховання та навчання молодого покоління, що призводить до пошуку нових, більш ефективніших психолого-педагогічних методів, підходів, які відповідають соціально-психологічним особливостям дітей. Проблема готовності дітей до школи є надзвичайно важливою, адже від її вирішення власне залежить успішність навчання та соціалізації особистості в цілому. Саме на початковому етапі навчання формуються такі важливі аспекти, як мотивація до навчання, активність у пізнанні світу та зовсім новий соціальний статус дитини, саме від яких залежить ефективність її майбутньої діяльності.

Сьогодні в психології спостерігається значний інтерес до питання готовності дитини до навчання в школі. Вітчизняні та зарубіжні наукові дослідження, присвячені вивченню особливостей психологічної готовності дошкільників до школи, проведені такими науковцями, як Л. Артемова, Л. Божович, Л. Венгер, А. Гончаренко, В. Давидов, Д. Ельконін, А. Маркова, В. Мухіна, С. Цукерман, А. Гезелл, Ф. Ілг, Л. Еймс, Й. Йірасек, А. Керн, С. Штребел. Ці дослідження вказують на велику кількість соціально-психологічних чинників, що спричиняють порушення навчальної діяльності та шкільну неуспішність дітей, які вступають до школи. Варто зазначити, що в нинішніх умовах вимоги щодо готовності дошкільника до навчання загалом та психологічної готовності, а також рівня його як інтелектуального так і емоційного розвитку, постійно змінюються.

Важливу роль відіграють процеси кіберсоціалізації та тотальної інформатизації суспільства, що, своєю чергою, впливають на психічний розвиток та особистісний розвиток дітей. Проблема підготовки дошкільника до школи стає особливо значущою через необхідність створення сприятливого, психологічно комфортного середовища для розвитку особистості дитини у сім'ї. Саме тому порушене нами питання потребує поглибленого вивчення, включаючи дослідження факторів формування психологічної готовності власне

дитини до навчання у школі з урахуванням соціально-економічних і політичних умов сьогодення та пришвидшеного темпу інформаційного суспільства.

Варто зазначити, що на тлі високого рівня саме інтелектуального розвитку у дошкільника часто спостерігається недостатня соціальна підготовленість і невміння налагоджувати комунікацію з оточуючими. Психологи-практики все частіше зазначають про соціально-психологічні труднощі, які дитина переживає на етапі самого початку шкільного навчання. Власне дітям важко пристосуватися до новітніх правил нового шкільного життя, орієнтуватися в різноманітності соціальних взаємовідносин і зв'язків, а також справлятися з новою соціальною роллю школяра. Відповідно, це все позначається на їхній соціальній адаптації, провокує негативні емоційні переживання, ситуації конфлікту з дорослими й однолітками, а це в результаті призводить до значного зниження успішності та порушень у психічному здоров'ї загалом.

Мета дослідження: провести теоретичний аналіз та експериментальне дослідження психологічних особливостей та чинників психологічної готовності саме старших дошкільників до шкільного навчання.

Відповідно до мети нашого дослідження визначено такі **завдання:**

1. Провести аналіз наукової літератури з питання психологічної готовності дітей до школи;
2. Вивчити соціальні та психологічні аспекти готовності дітей до школи;
3. Відібрати методики та провести дослідження серед старших дошкільників щодо їхньої психологічної готовності до навчання в школі;
4. Визначити рівень психологічної готовності дітей до школи;
5. Розробити методичні рекомендації для підготовки дітей дошкільного віку до навчання в умовах школи.

Об'єктом дослідження є діти старшого дошкільного віку.

Предметом дослідження виступає вплив рівнів сформованості компонентів психологічної готовності на психологічну готовність старших дошкільників до навчання в школі.

Гіпотеза дослідження: існує взаємозв'язок рівнів сформованості компонентів психологічної готовності з психологічною готовністю старших дошкільників до навчання в школі.

Методи дослідження: задля вирішення поставлених завдань та досягнення нашої мети нами застосовувались загальнонаукові методи теоретичного рівня (аналіз, спостереження, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація науково-теоретичних даних), емпіричні методи (бесіда, інтерв'ю, тестування) та методи обробки даних з допомогою математичної статистики.

Експериментальна база дослідження: базою нашого експериментального дослідження виступили дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №1 та дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №2 «Калина» міста Хоростків. Вибірку досліджуваних склали групи старших дошкільників з обидвох закладів у кількості 38 дітей з яких 25 дівчаток та 13 хлопчиків.

Теоретична та практична значимість роботи: в кваліфікаційній роботі проаналізовано різні підходи до пояснення психологічної готовності старших дошкільників до навчання в школі, описано психологічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку, виділено критерії психологічної готовності дітей до навчання у школі, експериментально досліджено рівні психологічної готовності старших дошкільників до навчання в школі. Відповідно до отриманих результатів експериментального дослідження розроблено та запропоновано психокорекційну програму формування психологічної готовності старших дошкільників до навчання в школі та методичні рекомендації для батьків щодо формування готовності дітей до навчання в школі.

Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 41 найменування та 4 додатків. Робота викладена на 60 сторінках друкованого тексту, вміщує 5 таблиць та 5 рисунків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

1.1. Поняття психологічної готовності дошкільника до шкільного навчання у працях науковців

Питання готовності дитини до школи постає одним з найактуальніших у віковій та педагогічній психології і привертає велику увагу психологів, педагогів, медичних працівників та батьків. Адже успішність у вирішенні цієї проблеми впливає на адаптацію дитини до навчального закладу, оволодіння нею вмінням навчальної діяльності, формування її особистості та психічне здоров'я.

Сьогодні більшість психологів розглядають феномен готовності до навчання в школі як комплексну характеристику самої дитини-дошкільника, яка показує рівень розвитку її психічних якостей і готовність до включення в нове соціальне середовище та формування навчальної діяльності.

Саме поняття «готовність до шкільного навчання» власне у психологічному словнику визначається як сукупність морфо-фізіологічних, а також психологічних властивостей старшого дошкільника, які забезпечують успішний перехід саме до систематичного, організованого навчання саме в загальноосвітньому закладі.

Існують різні наукові підходи до питання психологічної готовності дошкільника для навчання в школі. Дослідження першого наукового підходу зосереджуються на формуванні у дошкільників певних умінь та навичок, необхідних для навчання в школі вже з раннього віку [3; 9; 18; 23].

Представники другого наукового підходу, з одного боку, аналізують вимоги, які ставить перед дитиною загальноосвітній заклад, а з іншого – особливості власне новоутворень та змін саме у психічному розвитку дитини, котра починає навчання в школі. Це включає певний рівень розвитку пізнавальних інтересів, готовність змінити соціальну роль, бажання засвоювати

нові знання. Зокрема, у шестирічної дитини має бути сформована опосередкована мотивація, власна самооцінка та внутрішні етичні інстанції. Представники цього підходу вважають, що саме сукупність цих психологічних властивостей і якостей складає психологічну готовність саме до шкільного навчання [7].

Третій підхід містить дослідження генези окремих компонентів власне навчальної діяльності та визначення оптимальних шляхів для їх формування на спеціально організованих заняттях з метою підготовки до школи [7].

Четвертий підхід зосереджується на єдиному психологічному новоутворенні – здатності дошкільника відповідати самим основним правилам, нормам та вимогам, які встановлює дорослий [18; 24].

Саме в дошкільному віці формуються емоційні відношення до життя і оточуючих. Власне інтелектуальний розвиток шестирічної дитини визначає наявність або відсутність стимулів, що впливає на її подальшу поведінку, а також спосіб мислення загалом.

Дослідниця В. Мухіна підкреслює, що ключовим елементом готовності до шкільного навчання є бажання вчитися та усвідомлення дитиною необхідності навчальної діяльності і пізнання нового, що виникає як результат соціальної зрілості її та появи внутрішніх протиріч, які стимулюють розвиток мотивації до навчання [11, с. 221].

На думку Д. Ельконіна, готовність дошкільника до навчання включає засвоєння соціальних норм та соціальних правил, тобто власне цілісної системи соціальних відносин між дитиною та дорослим [15, с. 73].

Л. Божович ввела поняття «внутрішня позиція школяра», трактуючи його як нове ставлення самої дитини до оточення, що формується з початком навчання у школі [2].

Найбільш повне тлумачення «готовності до школи» надає Л. Венгер, який вважає, що це включає певний набір знань та умінь, а також наявність всіх інших елементів, хоча сам рівень розвитку їх може бути різним. Важливими складовими цього набору є мотивація, особистісна готовність, так як вони

входять у «внутрішню позицію школяра», а також волюва та інтелектуальна готовність [6, с. 119].

Дослідниця Т. Нежнова у своєму дослідженні зазначає, що нова соціальна позиція та відповідна навчальна діяльність розвиваються завдяки сприйняттю суб'єктом ситуації, стаючи предметом власних потреб і змістом власної «внутрішньої позиції» [8]. А. Леонтьєв вважає, що безпосередня рушійна сила розвитку дитини полягає у її діяльності, яка змінює «внутрішню позицію» [18].

Останнім часом зарубіжні дослідники приділяють велику увагу проблемі підготовки дошкільника до школи. Згідно з думкою С. Штребеля, А. Керна та Й. Ірасека [9], дитина повинна мати такі характеристики, як високий рівень власне розумового розвитку, соціальна та емоційна зрілість.

Психічна сфера охоплює здатність дитини до вміння розрізнення сприйняття, а також свободи уваги та аналітичного мислення. Відповідно під емоційною зрілістю дослідники зазвичай мають на увазі емоційну компетентність, "м'які навички", психоемоційну стійкість, а також майже відсутність власне імпульсивних поведінкових реакцій.

В свою чергу, соціальна зрілість визначається потребою дитини в спілкуванні саме з іншими дітьми, здатністю приймати інтереси та певні умови груп дітей, а також умінням приймати, а також виконувати соціальну роль учня в шкільному середовищі.

В контексті нашого дослідження цікавим є дослідження Ф. Ілга та Л. Еймса, яке вивчає параметри готовності саме дошкільника до школи. Так в результаті дослідження було створено цілу спеціальну систему завдань, що дозволяє діагностувати дітей віком від 5 до 10 років [12].

Розроблені в ході дослідження тести мають практичне значення та здатність до прогнозування. Окрім пробних вправ та завдань, автори пропонують, у випадку, коли дитина не готова ще до школи, не давати їй до освітнього закладу і, через використання численних тренувальних вправ, досягти вищого рівня готовності. Але таке ставлення дослідників зустрічається з певними суперечностями серед фахівців. Внаслідок цього Д. Озубель пропонує

у разі низького рівня готовності дитини внести зміни до шкільної навчальної програми, що, на його думку, дозволить поступово вирівняти розвиток всіх дітей [23].

Незважаючи на різноманітність підходів, у всіх цих авторів є чимало спільного. Багатенько з них під час дослідження готовності дитини до шкільного навчання оперують поняттям «шкільна зрілість», керуючись концепцією, згідно з якою ця зрілість формується переважно за індивідуальними особливостями генетичного походження дитини, які, на їхню думку, значно не залежать від власне соціальних умов життя і виховання. Основний акцент концепції зосереджений на створенні тестів для оцінювання рівня шкільної зрілості дітей. Тільки деякі зарубіжні дослідники (наприклад, В. Вронфенвеннер, Г. Врунер) різко критикують положення цієї концепції та наголошують на значущій ролі соціальних факторів, умов соціалізації, а також сімейного виховання у формуванні шкільної зрілості [37].

Аналізуючи зарубіжні та вітчизняні дослідження з даного питання готовності дитини до школи, можна зробити висновок, що основний акцент зарубіжних психологів-дослідників спрямований на розробку тестів, тоді як теоретичні аспекти, на нашу думку, висвітлені недостатньо.

Компонентами психологічної готовності дитини саме до навчання в школі є: мотиваційний (особистісний), соціальний, інтелектуальний, емоційно-вольовий компоненти готовності. Мотиваційна готовність передбачає наявність у дитини бажання вчитися та пізнавати нове. У працях А. Маркової, Т. Матіс, а також А. Орлова зазначається, що формування усвідомленого ставлення дитини до навчання в школі залежить від способу подачі інформації про неї. Дуже важливо, щоб інформація про школу була не лише зрозумілою, але й емоційно відчутною для дітей. Емоційний досвід дозволяє включитися дітям у діяльність, яка активізує як їх мислення, так і почуття [15].

Дослідники [5; 18; 27] виділяють дві великі групи мотивів навчання:

Власне широкі соціальні мотиви навчання: ці мотиви пов'язані з потребою дитини в комунікації з іншими людьми, та у їх оцінці та схваленні, а також з бажанням зайняти певне місце в системі суспільних відносин.

Мотиви, які власне пов'язані безпосередньо з навчанням: це пізнавальні інтереси дитини, потреба в інтелектуальній активності та оволодінні новими вміннями, знаннями й навичками [14].

Особистісна готовність до школи власне проявляється у ставленні дитини саме до шкільного колективу, вчителів, загалом навчальної діяльності. Вона включає розвиток таких якостей, які допомагають дитині у спілкуванні з учителями й однокласниками.

Власне інтелектуальна готовність передбачає у дитини наявність широкого кругозору та запасу конкретних знань. Власне, дитина має володіти чітким планомірним та диференційованим сприйняттям, елементами теоретичного підходу до матеріалу, узагальненими формами мислення й основними логічними операціями, а також значеннєвим запам'ятовуванням. Саме інтелектуальна готовність також включає початкові вміння в навчальній діяльності, зокрема, здатність виділити навчальне завдання та й перетворити його у власну мету діяльності [11].

В. Давидов вважає, що дитина має володіти розумовими операціями, могли узагальнювати й диференціювати предмети, а також явища навколишнього світу, вміння планувати свою діяльність, також здійснювати самоконтроль. Особливо важливо закріпити позитивне ставлення до навчання, а також здатність до саморегуляції поведінки, прояву вольових зусиль для виконання завдань [10].

У вітчизняній психології вивчаючи інтелектуальний компонент психологічної готовності власне до школи акцент робиться не на обсяг засвоєних знань, а на сам рівень розвитку інтелектуальних процесів. Дитина має вміти виділяти суттєве в явищах оточуючої дійсності, порівнювати їх, розрізняти подібне й відмінне, навчитися міркувати та знаходити причини явищ і робити висновки [1].

О. Запорожець підкреслював, що готовність до навчання є «цілісною системою взаємопов'язаних властивостей дитячої особистості, включаючи особливості мотивації, рівень розвитку пізнавальної та аналітико-синтетичної діяльності, а також ступінь сформованості механізмів саме вольової регуляції дій» [7, с. 21].

Соціальна готовність дитини саме до навчання в школі включає вміння встановлювати стосунки з дорослими та ровесниками. Ця готовність передбачає розвиток у дітей якостей, що допоможуть їм у спілкуванні та взаємодії з іншими. Кожну дитину необхідно діагностувати обов'язково на її готовність до шкільного навчання, щоб уникнути небажаних труднощів в адаптації та навчальному процесі [29].

Соціальна готовність також включає потребу дитини в спілкуванні з однолітками, вміння знаходити контакт з членами колективу та дотримуватися встановлених правил [1].

Обговорюючи питання готовності до школи, Д. Ельконін [18] особливу увагу приділяв сформованості необхідних передумов саме для навчальної діяльності. Здійснюючи аналіз цих передумов, він виділив такі параметри:

- здатність дітей свідомо підкоряти свою поведінку правилам, які в загальному визначають спосіб дії;
- їх вміння орієнтуватися в заданій системі вимог;
- здатність уважно слухати й чітко виконувати завдання, що запропоновані в усній формі;
- здатність самостійно виконувати потрібне завдання за зразком [18].

Ці чинники розвитку довільності є важливою часткою психологічної готовності до школи і значною мірою визначають успішність навчання у першому класі [3].

Досліджуючи розвиток довільності у дітей, О. Кравцова визначає наступні умови, яких слід дотримуватися у роботі з дошкільниками:

- поєднання індивідуальних та колективних форм діяльності;
- врахування вікових особливостей дитини;

– використання ігор за правилами [16].

Н. Соломіна переконливо демонструє, що першокласникам з низьким рівнем довільності притаманний недостатній рівень ігрової діяльності, що спричиняє труднощі у навчанні [29].

Важливу роль власне у підготовці дитини саме до школи займає емоційно-вольова готовність, зокрема, здатність дошкільника свідомо керувати своєю поведінкою і пізнавальною активністю, направляючи її на вирішення навчальних завдань. Навчання в школі має стати для дитини джерелом дуже позитивних емоцій, що сприятиме її інтеграції в колектив однолітків, підтримуватиме впевненість у собі та своїх силах. Дуже важливо, власне, щоб ці позитивні емоції були пов'язані з навчальною діяльністю, її процесом, а також першими результатами [27].

Діяльність і спілкування з навколишнім світом є джерелом емоційних переживань дитини. Засвоєння у дошкільному віці нових, чітких, змістовніших видів діяльності дуже сприяє розвитку однозначно глибших та стійкіших емоцій, які пов'язані не лише з близькими цілями, а також з віддаленими цілями, і не тільки з об'єктами, що дитина сприймає, а й з тими, які уявляє [21].

Також у дошкільників часто можуть виникати дуже специфічні емоційні реакції, такі як страхи, зриви, підвищена слізливість, може бути агресивність, загальмованість або гіперактивність, може бути замкненість, невпевненість у собі і інші. Діти бояться йти до школи, бояться відповісти «неправильно», самостійно виконувати завдання, виявитися гіршими за інших. Н. Самойкіна у своїх дослідженнях доводить, що тривала напруга, в якій дуже часто перебуває 65-69 % дітей, однозначно викликає серйозні зміни саме в механізмі саморегуляції поведінки, також знижує продуктивність пізнавальних процесів і призводить до комунікативних проблем [27].

Таким чином, дослідження емоційних станів саме молодших школярів виступає ключовим етапом у створенні сприятливої емоційної атмосфери, також умов для успішного, ефективного навчання дитини. Це не лише сприятиме

здоровому психічному розвитку дитини, але й створить реальні умови для її рівномірного нормального розвитку і психічного, і інтелектуального.

Важливо також враховувати моральний розвиток дитини. Значну роль у формуванні саме моральних почуттів відіграють власні дитячі уявлення про позитивні своєрідні еталони, що дозволяють спрогнозувати емоційні наслідки власної поведінки, також заздалегідь переживати задоволення, якщо її схвалюють як «хорошої» або невдоволення від оцінки як «поганої» [25]. Таке емоційне осмислення є вирішальним у формуванні власне моральної поведінки дошкільника [19].

У своїх дослідженнях В. Котирло переконливо показує, що діти дошкільного віку мають передумови для формування своєї вольової готовності. І власне характерною рисою саме цього періоду є здатність підпорядковувати мотиви своєї поведінки, що дозволяє дитині керувати своєю поведінкою, необхідною для участі у спільній діяльності та прийняття системи вимог, яку ставить школа та вчителі. Довільність поведінки є одним з найважливіших показників готовності до навчальної діяльності в школі [27].

Окрім зазначених компонентів психологічної готовності до школи, науковці виділяють і рівень розвитку мовлення. Р. Немов зазначає, що готовність дітей до навчання проявляється у їхній здатності доволіно керувати поведінкою та пізнавальними процесами. Однозначно, не менш важливим виступає розвиток мовлення саме як засобу спілкування та передумов засвоєння письма [19]. До шести років у дітей розвивається більш складна форма мовлення — розгорнуте монологічне висловлювання. До цього часу вся лексика дитини складає приблизно біля 14 тисяч слів, і вона вже володіє утворенням часів та правилами складання речень [29].

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що сама пізнавальна сфера особистості дитини до вступу в школу досягає вже достатньо високого рівня розвитку, а це забезпечує успішне засвоєння шкільної навчальної програми.

Окрім розвитку пізнавальних процесів, таких як сприйняття, увага, уява, пам'ять, мислення й мовлення, власне психологічна готовність до школи також

включає сформовані особистісні якості. Перед вступом до школи у дитини мають бути розвинені самоконтроль, також трудові вміння й навички, і важливо вміння спілкуватися з людьми та рольова поведінка. Однозначно, щоб дитина була готовою до навчання та засвоєння знань, кожна з цих характеристик повинна бути достатньо розвинена [21].

Таким чином, психологічну готовність дошкільника саме до шкільного навчання можна визначити як цілісне якісне і кількісне утворення, яке забезпечує власне достатньо високий рівень розвитку таких сфер особистості дитини як мотиваційна, інтелектуальна та емоційно-вольова. Відставання в розвитку хоча б одного з компонентів призводить до відставання інших і перешкоджає успішній навчальній діяльності.

1.2. Психологічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку

У старшому дошкільному віці пізнавальні психічні процеси дитини продовжують розвиватися. Увага, пам'ять, сприйняття та інші функції стають довільними, дитина вчиться контролювати свою поведінку, змінюється її уявлення про себе, самосвідомість і самооцінка. Важливою зміною в діяльності саме старшого дошкільника є поява в нього довільності поведінки [21, с. 235].

Діти цього віку характеризуються стрімким розвитком і змінами у функціонуванні організму, а саме нервової, ендокринної систем, опорно-рухового апарату і серцево-судинної системи. У цей період у дітей спостерігається швидкий ріст, збільшення ваги і зміни в пропорціях тіла. Найважливішими є зміни в процесах вищої нервової діяльності.

Так мозок дитини у шість років за своїми показниками схожий на мозок дорослої людини. Це період, коли дитина у віці 5-7 років готова перейти на новий рівень свого розвитку. Цей новий етап передбачає активніші розумові й фізичні навантаження, пов'язані з початком саме навчання у школі.

У цей час продовжують вдосконалюватися всі аспекти мовлення дитини. Вона правильно починає вимовляти звуки рідної мови, також її словниковий запас достатній для повноцінного спілкування, дитина навіть правильно використовує граматичні форми, а її висловлювання стають виразнішими і точнішими.

Спілкування з однолітками, дорослими стає головною потребою старшого дошкільника. Спілкування з дорослими набуває, так званої, позаситуативно-особистісної форми. Основним змістом такого спілкування є світ людей, правила поведінки та природні явища, при цьому дорослий постає носієм соціальних норм, правил і контактів, відкриваючи дитині природу світу. Також для цієї форми спілкування характерні потреби у взаєморозумінні та співпереживанні [24, с. 69].

Особистісний розвиток дитини саме старшого дошкільного віку включає засвоєння нових знань, формування якостей і потреб, що сприяє розвитку інтелектуальних, емоційних, моральних та вольових аспектів особистості. Психологи-науковці Л. Виготський і О. Запорожець зазначали, що у старшому дошкільному віці відбувається перехід від ситуативної поведінки саме до діяльності, яка регулюється соціальними нормами. Спілкування з батьками, з іншими людьми змінюється з пізнавального на особистісний тип, що пов'язаний із зацікавленістю в людських стосунках. Дитина починає розуміти, що подобається чи не подобається дорослим у її діях, може адекватно оцінювати свою поведінку та вчинки, а також якості власної особистості. У цей період формується самооцінка, яка регулює поведінку дитини і є одним із важливих мотивів діяльності, а це значною мірою визначає її активність [41, с. 50]. Самооцінка виконує такі функції:

- спонукає до вчинків або зупиняє їх;
- мобілізує або блокує дії;
- захищає особистість від руйнівного впливу надмірно негативних оцінок, несумісних із самоповагою;

– впливає на успішність діяльності: знання своїх сил і можливостей стимулює їх використання, задаючи програму розвитку особистості [41, с. 50].

Критерії самооцінки дитини значною мірою залежать від думки батьків та педагогів. Існують дві основні помилки у визначенні самооцінки дітей: занижена самооцінка виникає, коли дорослі роблять узагальнюючі негативні висновки через окремі вчинки дитини та її особистості в цілому; завищена самооцінка з'являється, коли навіть незначні успіхи дитини розглядаються як видатні досягнення.

Діти з низькою самооцінкою зазвичай надмірно самокритичні, не вірять у себе і не докладають достатніх зусиль, де могли б досягти успіху. Навпаки, діти із завищеною самооцінкою дуже переоцінюють свої можливості та сили, що також може призводити до недостатніх зусиль.

Старший дошкільник починає піклуватися про близьких, намагаючись захистити їх від хвилювання та засмучення. Дитина вчиться стримувати свої почуття, а особливо бурхливі та емоційні їх прояви. У віці 5-6 років діти можуть стримувати плач і не показувати страх. Старші дошкільники здатні передавати свої переживання за допомогою міміки, жестів, інтонації та погляду [29, с. 67].

Дитина старшого дошкільного віку далі продовжує займатися конструюванням, ліпленням та малюванням, але для цього періоду характерним є розвиток елементів трудової діяльності, що допомагає дитині зрозуміти її потрібність і суспільну значущість. Дошкільники цього віку здатні більше допомагати дорослим завдяки сформованим навичкам самообслуговування, умінню працювати на природі і виготовляти вироби різного роду. Старшим дошкільникам можна не лише доручати завдання, але й надавати постійні обов'язки, такі як прибирання іграшок, догляд за квітами, витирання пилу тощо. Дитина бачить результати своєї праці і радіє, що виконує корисні для всіх завдання.

У цьому віці діти засвоюють елементи навчальної діяльності: власне опановуючи нові знання, вони розвиваються і змінюються [41, с. 50]. У 5-6 років дитина здатна визначати цілі для себе, також своєї поведінки, що називається

довільністю психічних процесів. Ця здатність має значний вплив на подальше навчання і психічний розвиток, оскільки вміння підпорядковуватися правилам, інтересам групи, вимогам вчителя вимагає довільності поведінки. Дитина має вміння працювати за правилами, зразком чи інструкцією, при цьому контролюючи свою поведінку. Дуже добре цьому сприяє гра, найбільше гра за правилами, в ході якої дитина намагається діяти за зразком контролюючи себе. У міру дорослішання дошкільник починає суворіше дотримуватися правил гри, намагаючись не порушувати їх. Діти прагнуть продовжувати гру, навіть якщо вона їм набридла, отримуючи задоволення від рутинної діяльності [21, с. 214].

Старший дошкільний вік – це період піку пізнавальної активності. Діти прагнуть опанувати матеріал, відповідний їхньому віку, а також той, який поки що не можуть повністю осмислити. «Хочу все знати!» – це своєрідний девіз дітей 5-6 років. Однак через брак можливостей для обробки інформації може виникнути перевантаження свідомості. Пізнавальні інтереси формуються через ігри та спілкування, але остаточно вони розвиваються у процесі навчання, засвоєння знань стає і метою, і результатом діяльності. Власне дитина п'ятирічного віку використовує різні способи пізнання: власні дії, досвід, слова дорослих, книжки, телевізор, Інтернет тощо [23, с. 213].

У старших дошкільників активно розвивається словесна пам'ять. Зокрема, запам'ятовування вербального матеріалу відбувається на високому рівні, так само як і наочного. Однозначно, словесний матеріал у школі має важливу роль, тому необхідно звернути увагу на розвиток словесної пам'яті як дуже важливої умови успішного навчання.

Також розвиток мисленнєвих операцій (аналіз, синтез, порівняння, класифікації) в старших дошкільників сприяє усвідомленому сприйняттю світу і розумінню його. Тобто, дитина вчиться зіставляти факти, логічно мислити, робити висновки, узагальнювати та порівнювати, виділяти спільне та відмінне, класифікувати.

Наприкінці дошкільного віку розвивається понятійне, або логічне, мислення. Діти цікавляться не лише явищами, які бачать перед собою, але й

узагальненими властивостями предметів, причинно-наслідковими зв'язками. Вони проявляють інтерес до технології виготовлення різних предметів, можуть аналізувати побачене, узагальнювати матеріал і робити висновки [18, с. 60].

У старшому дошкільному віці, а він є сензитивним саме для морального розвитку, закладаються самі основи моральної поведінки. Основним джерелом правил для дитини є значимий дорослий, але з часом ця роль може переходити до самої дитини. Її активність щодо дотримання тих прийнятих правил зростає. Старший дошкільник вже не тільки отримує інформацію, він також враховує моральні оцінки, він починає усвідомлювати послідовність своїх вчинків і прогнозувати реакцію дорослих на свої дії. Навіть без дорослих дитина може відчувати порушення моральних правил завдяки процесам інтеріоризації. Вона не лише засвоює норми, правила поведінки, але й оцінює свої та чужі вчинки з моральної точки зору.

У цьому віці формується моральний облік дитини, що проявляється у подальшому житті [27, с. 217]. Дитина починає вже розуміти етичні норми поведінки, які прийняті в суспільстві, і намагається їх дотримуватись. Дошкільний вік сприятливий щодо розвитку всіх сфер психіки особистості, включаючи освоєння ігрової, трудової, а також продуктивної, побутової та комунікативної діяльності. Результатом розвитку всіх видів діяльності постає оволодіння моделюванням і формуванням довільної поведінки.

Старший дошкільник починає зіставляти сприйняту дійсність із словами вихователя, що знижує здатність до навіюваності. Такі діти вже можуть відстоювати свою думку і розуміють комічне. Вони змінюють уявлення про себе (образ «я»), усвідомлюючи ставлення інших до себе [21, с. 217].

Базові якості особистості, які мають сформуватися до початку шкільного навчання, включають довільність, самостійність, креативність, а також самосвідомість, самоставлення та самооцінку [19]. Дитина починає вимагати поваги до себе та визнання своїх досягнень саме з боку дорослих. Більше того, вона все частіше намагається займатися серйозними та важливими, на її думку, справами, якими займаються дорослі, і потребує визнання серед однолітків.

Діти цього віку виявляють інтерес до групових форм діяльності, формуються прагнення до лідерства, бажання бути першими і найкращими. Активно розвивається пізнавальна діяльність: така дитина хоче знати, як влаштовані предмети, для чого вони призначені, і встановлювати причинно-наслідкові взаємозв'язки саме між явищами. Старшому дошкільнику власне вже доступне прийняття навчальних завдань: він розуміє, що він виконує дію, щоб навчитися її правильно робити.

До 6-7 років такі діти вже здатні використовувати завчений спосіб дії навіть у нових умовах, порівнювати свій результат із зразком і бачити розбіжності. В цьому віці розвивається мотивація поведінки, дуже сильно покращується здатність оцінювати свою власну діяльність. Зокрема, у віці 5-7 років вже з'являється довільне запам'ятовування: діти свідомо багаторазово повторюють те, що слід запам'ятати.

Таким чином, старший дошкільний вік постає етапом психічного розвитку дітей від 5 приблизно до 7 років, що характеризується якісними новоутвореннями. Саме дітям цього віку характерне переважання суспільно значимих мотивів над особистісними. В цей період інтенсивно розвиваються вищі психічні функції, наочно-образне мислення та довільне запам'ятовування, тоді як уява стає внутрішньою діяльністю дитини. Адекватна самооцінка дозволяє дітям об'єктивніше оцінювати результати своєї діяльності.

Розвиток пізнавальної діяльності дошкільнят пов'язаний із активним розвитком власне пізнавальних психічних процесів, таких як увага, пам'ять, мислення, сприймання, уява та мовлення. Збагачення когнітивної сфери дошкільників опирається на гру та дуже активне пізнавальне спілкування з дорослими.

1.3. Критерії психологічної готовності дітей до навчання у школі

Психологічна готовність дітей до навчання у школі є надзвичайно важливим аспектом їхнього розвитку, який визначає не лише їхню здатність успішно адаптуватися до нових умов, але й подальший успіх у навчанні. Це поняття охоплює різні аспекти розвитку дитини, включаючи когнітивні, емоційно-вольові, мотиваційні, соціальні та фізичні складові. У цьому параграфі детально розглянуто всі ці складові та їхню роль у забезпеченні готовності дитини до школи.

1. Когнітивна готовність.

Когнітивна готовність є однією з основних складових психологічної готовності до навчання у школі. Вона включає розвиток пізнавальних процесів, таких як мислення, пам'ять, увага, сприймання та мовлення. Розглянемо кожен з цих аспектів детальніше [32].

– Мислення;

Розвиток мислення в старшому дошкільному віці є ключовим фактором успішного навчання. Мислення дитини повинно бути здатне до аналізу, синтезу, порівняння, класифікації та узагальнення інформації. Дитина має вміти логічно мислити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки на основі наданих фактів. Це дозволяє їй ефективно засвоювати нові знання та використовувати їх у різних ситуаціях.

– Пам'ять;

Пам'ять є важливим компонентом когнітивної готовності. У дошкільному віці дитина розвиває як наочну, так і словесну пам'ять. Запам'ятовування та відтворення інформації є основою для засвоєння навчального матеріалу. Розвиток пам'яті дозволяє дитині зберігати та використовувати отримані знання у навчальній діяльності.

– Увага;

Увага дитини повинна бути довірливою, тобто вона має вміти зосереджуватися на завданні протягом певного часу, не відволікаючись.

Важливим є вміння перемикаати увагу з одного завдання на інше, що допомагає ефективно виконувати навчальні завдання. Розвиток уваги сприяє концентрації та продуктивності дитини під час навчання.

– Сприймання;

Сприйняття навколишнього світу має бути розвинене на високому рівні. Дитина повинна вміти розрізняти форми, кольори, розміри предметів, орієнтуватися у просторі, що є необхідним для виконання навчальних завдань. Це допомагає дитині краще розуміти навчальні матеріали та інструкції.

– Мовлення;

Розвиток мовлення включає вміння правильно вимовляти звуки, використовувати граматичні форми, будувати зв'язні висловлювання. Словниковий запас дитини має бути достатнім для спілкування та засвоєння навчального матеріалу. Розвинене мовлення сприяє ефективній комунікації та розумінню під час навчання.

2. Емоційно-вольова готовність.

Емоційно-вольова готовність включає здатність дитини контролювати свої емоції, регулювати поведінку, долати труднощі та стресові ситуації. Це важливий аспект психологічної готовності, який забезпечує емоційну стабільність та вміння долати труднощі під час навчання [37].

– Емоційна стабільність;

Дитина повинна бути емоційно стабільною, здатною справлятися з емоційними труднощами, що виникають під час навчання. Вона має вміти керувати своїми емоціями, не піддаватися імпульсивним реакціям. Емоційна стабільність сприяє позитивному ставленню до навчання та ефективному виконанню завдань.

– Вольові якості;

Розвиток вольових якостей включає вміння ставити саме перед собою цілі і досягати їх, наполегливість у виконанні завдань, здатність долати перешкоди. Дитина повинна вміти підпорядковувати свої дії правилам, зразкам чи інструкціям, що є важливою умовою для успішного навчання у школі. Розвинені

вольові якості допомагають дитині досягати успіхів у навчанні та подоланні труднощів.

3. Мотиваційна готовність.

Мотиваційна готовність включає наявність у дитини позитивного ставлення до навчання, бажання вчитися, пізнавального інтересу. Важливо, щоб дитина мала внутрішню мотивацію до навчання, що забезпечує її активну участь у навчальному процесі [32].

– Пізнавальний інтерес;

Пізнавальний інтерес є важливим компонентом мотиваційної готовності. Дитина повинна виявляти цікавість до нових знань, прагнути дізнатися більше про навколишній світ, ставити запитання, шукати відповіді. Пізнавальний інтерес сприяє активному засвоєнню навчального матеріалу та розвитку інтелектуальних здібностей.

– Позитивне ставлення до школи;

Дитина має мати позитивне ставлення до школи, бачити в ній місце, де можна отримати нові знання, знайти друзів, цікаво провести час. Важливо, щоб вона не відчувала страху перед школою, не боялася невдач. Позитивне ставлення до школи сприяє успішній адаптації дитини до нових умов та ефективному навчальному процесу.

4. Соціальна готовність.

Соціальна готовність включає вміння дитини взаємодіяти з однолітками та дорослими, дотримуватися власне соціальних норм і правил поведінки. Це важливий аспект психологічної готовності, який забезпечує успішну соціалізацію дитини у шкільному середовищі [32].

– Взаємодія з однолітками;

Дитина повинна вміти спілкуватися з однолітками, встановлювати дружні стосунки, працювати у команді. Важливо, щоб вона могла співпрацювати, допомагати іншим, вміла розв'язувати конфлікти. Розвинені соціальні навички сприяють формуванню позитивних взаємовідносин та успішній адаптації у шкільному колективі.

- Взаємодія з дорослими;

Вміння взаємодіяти з дорослими включає здатність слухати вчителя, виконувати його вказівки, звертатися за допомогою, коли це необхідно. Дитина повинна поважати авторитет дорослих, дотримуватися правил і норм поведінки у школі. Розвинені навички взаємодії з дорослими сприяють ефективному навчальному процесу та позитивному ставленню до школи.

5. Фізична готовність.

Фізична готовність включає стан здоров'я дитини, розвиток її моторики, координації рухів. Фізичний розвиток є важливою складовою психологічної готовності до навчання у школі, оскільки він забезпечує можливість виконання фізичних та навчальних завдань [39].

- Стан здоров'я;

Дитина повинна бути фізично здоровою, мати добре розвинуті основні функції організму, щоб успішно виконувати навчальні завдання. Важливим є загальний стан здоров'я, відсутність хронічних захворювань, фізична витривалість. Здоров'я дитини впливає на її активність, працездатність та успішність у навчанні.

- Моторика та координація рухів;

Розвиток дрібної і великої моторики є важливим компонентом фізичної готовності. Дитина повинна вміти виконувати точні рухи руками, що необхідно для письма, малювання, виконання інших навчальних завдань. Координація рухів допомагає дитині справлятися з фізичними вправами, які є частиною навчального процесу. Розвинена моторика сприяє успішному виконанню різноманітних навчальних завдань та фізичних вправ.

6. Особливості підготовки дітей до навчання у школі.

Підготовка дітей до навчання у школі є складним і багатограним процесом, який включає різні аспекти розвитку дитини. Важливо забезпечити гармонійний розвиток усіх складових психологічної готовності, щоб дитина могла успішно адаптуватися до нових умов шкільного навчання [35].

- Підготовка вдома;

Батьки відіграють важливу роль у підготовці дитини до школи. Вони повинні забезпечити сприятливі умови для розвитку пізнавальних, емоційно-вольових, мотиваційних, соціальних та фізичних складових психологічної готовності. Це включає забезпечення розвитку мовлення, мислення, уваги, пам'яті, а також формування позитивного ставлення до навчання та школи.

– Підготовка у дитячому садку;

Дитячий садок також відіграє важливу роль у підготовці дітей до школи. Педагоги повинні забезпечити розвиток усіх складових психологічної готовності дитини. Це включає проведення різноманітних навчальних та виховних заходів, спрямованих на розвиток когнітивних, емоційно-вольових, мотиваційних, соціальних та фізичних навичок.

– Співпраця батьків і педагогів;

Співпраця батьків і педагогів є важливим аспектом підготовки дітей до навчання у школі. Вона включає обмін інформацією, консультації, спільну роботу з дитиною. Така співпраця сприяє гармонійному розвитку дитини та забезпеченню її психологічної готовності до школи [24].

Психологічна готовність до навчання у школі є комплексним показником, що включає когнітивну, емоційно-вольову, мотиваційну, соціальну та фізичну складові. Кожна з цих складових є важливою для успішної адаптації дитини до нових умов шкільного життя та ефективного засвоєння навчального матеріалу. Розуміння критеріїв психологічної готовності дозволяє батькам і педагогам своєчасно виявляти можливі труднощі і сприяти гармонійному розвитку дитини.

Для забезпечення успішної підготовки дітей до школи важливо забезпечити гармонійний розвиток усіх складових психологічної готовності, а також активну співпрацю між батьками і педагогами. Це дозволяє створити сприятливі умови для розвитку дитини та її успішної адаптації до шкільного життя.

Висновок до розділу I

Початок навчання у школі є ключовим етапом у житті дитини, що підкреслюється у нормативно-правових документах: Законі України «Про освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, «Про дошкільну освіту», Державному стандарті початкової освіти. Подальший успіх у навчанні значною мірою залежить від того, як педагоги та батьки зможуть створити та реалізувати ефективну програму підготовки дитини до нових умов шкільного життя. Перехід з дошкільної освітньої установи до школи змінює весь звичний спосіб життя дитини. Поряд із ігровою діяльністю з'являється нова, соціально обумовлена та значуща навчальна діяльність, і підготовка до неї має відбуватися протягом усього дошкільного віку.

Старший дошкільний вік характеризується значними якісними змінами. Для дітей віком 5-7 років типове переважання суспільно значущих мотивів над особистісними. Цей вік відзначається інтенсивним розвитком вищих психічних функцій, включаючи наочно-образне мислення, довільне запам'ятовування, уяву, що перетворюється на внутрішню діяльність дитини. Самооцінка в цьому віці є досить адекватною, хоча і дещо завищеною. Пізнавальний розвиток дітей цього віку пов'язаний з активним розвитком таких психічних процесів, як увага, пам'ять, мислення, сприйняття, уява та мовлення. Збагачення когнітивної сфери дошкільнят спирається на гру та власне активне пізнавальне спілкування з дорослими. У старшому дошкільному віці всі процеси пам'яті та уваги функціонують активно, набуваючи системного, осмисленого та керованого характеру.

Готовність до школи у нашому дослідженні розуміється як складне, багатогранне явище. Навчання у школі вимагає від дитини наявності певного запасу знань саме про навколишній світ, сформованих уявлень та понять, володіння розумовими операціями, уміння узагальнювати та розрізняти предмети і явища, здатності планувати та контролювати власну діяльність. Важливими для майбутнього першокласника є позитивне ставлення до навчання,

здатність самостійно регулювати поведінку, прояв волевих зусиль для виконання навчальних завдань. Крім того, необхідні навички мовленнєвого спілкування, розвинена дрібна моторика руки та рухово-зорова координація. Недостатній розвиток хоча б одного з цих компонентів може призвести до неповної готовності дитини до навчання у школі.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО ШКОЛИ

2.1. Етапи експериментального дослідження

Успішний розвиток особистості та ефективність навчання дитини залежать від певного рівня її підготовки до школи. Тому необхідно провести психолого-педагогічний експеримент для дослідження готовності дошкільнят до навчання. Готовність дитини шести-семирічного віку до школи визначається через оцінку рівня таких компонентів, як інтелектуальна, мотиваційна та волева готовності.

Інтелектуальна готовність старшого дошкільника визначається за рівнем розвитку пізнавальних процесів, таких як вміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати та робити самостійні висновки. Діти старшого дошкільного віку, використовуючи засвоєну систему суспільно вироблених сенсорних стандартів, опановують оптимальні методи дослідження зовнішніх якостей предметів, що дозволяє їм диференційовано сприймати та аналізувати складні об'єкти. Підсумком інтелектуального розвитку старшого дошкільника стають вищі форми наочно-образного мислення, які дають змогу виділяти найсуттєвіші властивості та відносини між предметами навколишнього світу. Важливим критерієм інтелектуальної готовності є «високий рівень навчання», що характеризується вмінням виділити навчальне завдання та перетворити його на власну самостійну мету діяльності.

До методик, які дозволяють визначити власне інтелектуальну готовність дошкільника до процесу навчання в школі, належать: «Графічний диктант», «Пізнавальні картинки», методика «Чобітки» Н. Гуткіної, тест «Найбільш несхоже» Л. Венгера, та інші.

Мотиваційна готовність включає в себе готовність дитини до соціальної ролі школяра та бажання вчитися в школі. Зазвичай, сформованість цього компонента визначається через бесіду з дитиною, а також за допомогою тестів

шкільної мотивації. Серед них діагностична методика Л. Венгера, яка виявляє основний компонент мотивації (пізнавальний або ігровий), тест «Сходінки успіху», тест-опитувальник для визначення власне сформованості «внутрішньої позиції школяра» та інші [39].

Вольова готовність дитини дошкільного віку проявляється у здатності виконувати основні елементи вольової дії: ставити мету, приймати рішення, планувати дії, виконувати їх, долати перешкоди та оцінювати результати. Важливу роль у формуванні волі в цьому віці відіграє виховання мотивів досягнення мети. Методики, які дозволяють оцінити вольову готовність дошкільника до навчання у школі, включають: методику «Намалюй намисто» І. Аргінського, графічні диктанти, конструювання за зразком, бесіди з батьками про обов'язки дитини та її реакцію на похвалу чи критику.

Базою нашого експериментального дослідження виступили дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №1 та дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №2 «Калина» міста Хоростків. Вибірку досліджуваних склали групи старших дошкільників з обидвох закладів у кількості 38 дітей з яких 25 дівчаток та 13 хлопчиків.

Метою експерименту було визначення рівня готовності дітей до навчання в умовах Нової української школи (НУШ). На основі цієї мети були сформульовані завдання дослідження:

1. Вибір методик для оцінки рівня готовності дітей саме старшого дошкільного віку до навчання в школі.

2. Визначення рівнів готовності дітей саме старшого дошкільного віку до навчання в НУШ.

Наше експериментальне дослідження проводилось в кілька етапів:

1. Підготовчий етап. На цьому етапі було обрано систему критеріїв для оцінки готовності дитини до школи та комплекс методів діагностування. Особлива увага приділялася методичній роботі педагогів та батьків, які брали участь в експерименті.

2. Дослідницький етап, що включає констатувальний експеримент.

3. Обробка показників дослідження.

4. Інтерпретація показників дослідження та формулювання висновків.

Отримані результати на кожному з етапів та по всіх застосованих нами методиках представлені у наступному параграфі.

2.2. Експериментальне дослідження компонентів психологічної готовності дитини до школи

Охарактеризуємо результати діагностики готовності дітей старших дошкільників до навчання у школі.

Для визначення інтелектуальної готовності ми обрали тест «Найбільш несхоже» Л. Венгера, призначений для вивчення мислення і сприйняття дітей. Для тесту потрібні вісім геометричних фігур: чотири кола (два синіх — велике і маленьке, і два червоних — велике і маленьке) та чотири квадрати (два синіх — великий і маленький, і два червоних — великий і маленький).

Процедура проведення: фігури розкладаються перед дитиною в довільному порядку, психолог просить дитину уважно їх розглянути, звертаючи увагу на те, що фігури відрізняються між собою. Потім психолог просить дитину розповісти, чим саме фігури відрізняються, записуючи її відповіді. Під час розповіді дитині можна ставити навідні запитання, а після цього психолог робить узагальнюючий висновок про властивості фігур. Далі психолог бере одну фігуру, кладе її перед дитиною і просить знайти серед інших фігуру, яка найбільше відрізняється від неї. Вибрану фігуру кладуть поруч із несхожою, і дитина пояснює свій вибір. Відповіді дитини записуються. Завдання повторюється два-три рази, психолог послідовно вибирає 2-3 зразки, для яких дитина шукає найбільш несхожі фігури (див. додаток А).

Отримані результати за цією методикою представлені у таблиці 2.1.

Рівні інтелектуальної готовності молодших школярів

Рівні інтелектуальної готовності	Кількість дошкільників	%
Високий	15	39
Середній	15	39
Низький	8	22

Як відображено в таблиці 2.1. рівень інтелектуальної готовності більшості наших респондентів середній та високий по 15 дітей відповідно, що складає 39% кожен і 78% загалом. І тільки у 8 дітей рівень інтелектуальної готовності низький, що складає 22% обстежуваних.

Ми також простежили відмінності рівня інтелектуальної готовності в гендерному вимірі та представили їх на рисунку 2.1.

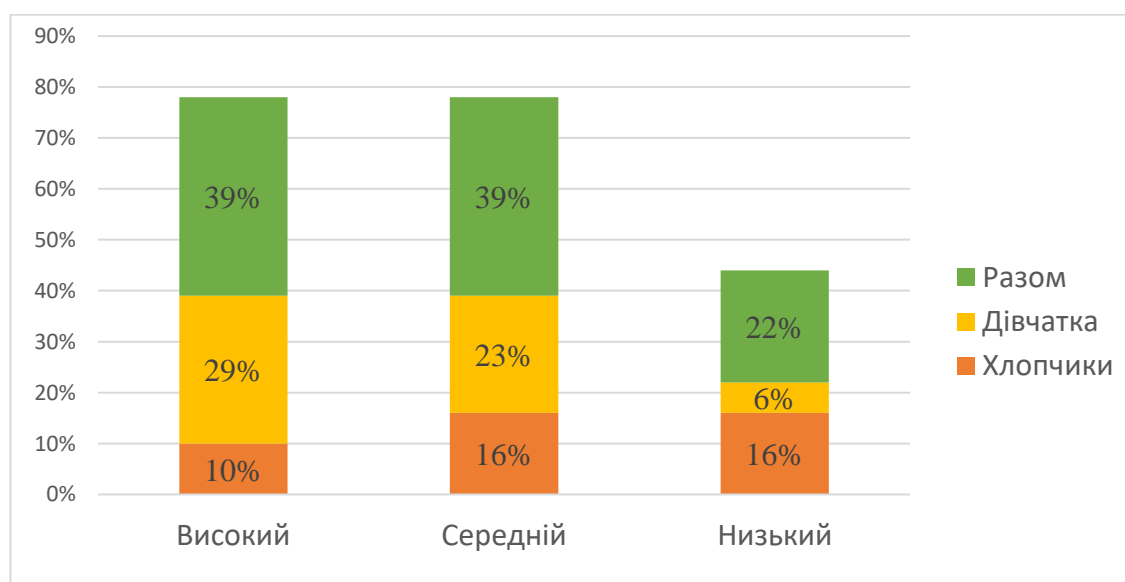

Рис. 2.1. Рівні інтелектуальної готовності молодших школярів за статтями

Результати дослідження показали наступне: з 38 дітей високий рівень виконання завдання продемонстрували 15 дітей (39%), з них 11 дівчаток (29%) та 4 хлопчики (10%); середній рівень продемонстрували 15 дітей (39%), з них 9

дівчаток (23%) та 6 хлопчики (16%); низький рівень виявили 8 дітей (22%), з них 2 дівчинки (6%) та 6 хлопчиків (16%).

На третій спробі було здійснено найменше помилок. Порівнюючи результативність за статевими показниками, дівчата показали кращі результати з меншою кількістю помилок порівняно з хлопчиками. Серед параметрів, які викликали найбільші труднощі при виконанні завдання, першочерговою була розмір фігур, за ним — їх форма, і найменше похибок було допущено за показником «колір фігури» при обрані несхожої фігури.

Далі оцінка мотиваційної готовності дітей саме до шкільного навчання проводилася за допомогою діагностичної методики «Формування внутрішньої позиції школяра» автора Л. Венгер, що дозволяє виявити основні компоненти мотивації (пізнавальний або ігровий), та проєктивної методики «Сходінки успіху» для діагностики самооцінки дитини.

Ми застосували методику Л. Венгер для проведення діагностичної бесіди, спрямованої на оцінку «внутрішньої позиції школяра». Ця методика включає запитання, які спрямовані на визначення наявності пізнавальної та навчальної мотивації у дитини, а також оцінку рівня культурного середовища, в якому вона виростає (див. додаток Б).

Мета: визначити початкову мотивацію до навчання, уявлення про підготовку до школи, ставлення до майбутньої шкільної діяльності, спосіб життя школяра та правила поведінки у школі.

Таблиця 2.2.

Результати мотиваційної готовності до школи дітей дошкільного віку

Вибірка	Діти з домінуванням пізнавального мотиву		Діти з домінуванням ігрового мотиву	
	осіб	%	осіб	%
Старші дошкільники	28	74	10	26

Як видно з таблиці у більшості старших дошкільників домінує пізнавальний мотив діяльності 74%, однак є частина старших дошкільників у яких домінує ігровий мотив діяльності.

Було проаналізовано розподіл пізнавальних та ігрових мотивів залежно від статі дітей (див. рис. 2.2.).

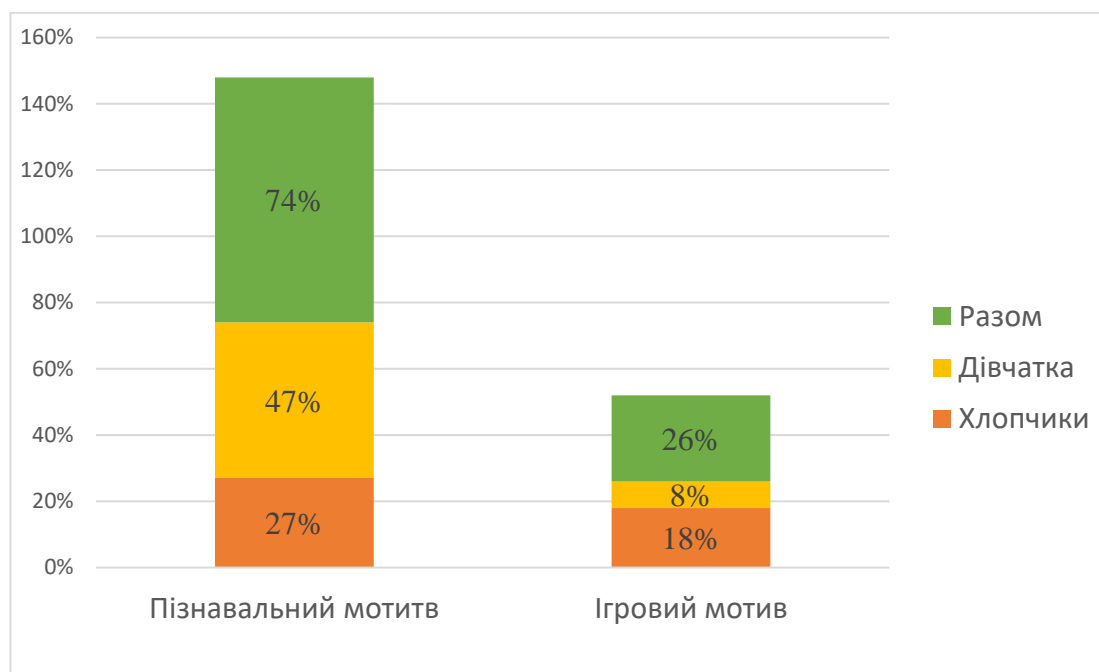

Рис. 2.2. Результати мотиваційної готовності до школи дітей дошкільного віку за статями

Як відображено на рисунку 2.2. наліз показав, що дівчатка більше орієнтовані на пізнання та навчальну мотивацію (47%), ніж хлопчики (27%). Тоді як хлопчики більше орієнтовані на ігрову мотивацію (18%), аніж дівчатка (8%). Це пов'язано як з фізіологічними особливостями статевого розвитку, так і з психологічними особливостями формування самосвідомості хлопчиків і дівчаток. Дослідження у галузі вікової та гендерної психології підтверджують, що дівчатка в цьому віковому періоді розвиваються швидше, ніж хлопчики. Тому рівень сформованості вольової та пізнавальної саморегуляції у дівчаток вищий, ніж у хлопчиків.

Про ставлення дитини до майбутнього шкільного навчання ми дізналися з

бесіди про школу, в якій з'ясовували: чи хоче вона йти до школи, навіщо необхідно відвідувати школу, чи можна не навчатися в школі, чи буде цікаво в школі, і що там може бути цікавого.

Для характеристики рівнів мотиваційної готовності ми використали показники, запропоновані Н. Черепаня. Високий рівень характеризується бажанням дитини йти до школи, сформованим адекватним уявленням про школу, позитивним ставленням до навчання та готовністю до спілкування. Середній рівень визначається поверхневим уявленням дитини про школу, хоча бажання йти до школи присутнє; дитина недостатньо готова до прийняття нової соціальної ролі учня і має низький рівень сформованості засобів спілкування. Низький рівень проявляється у страху та боязкості дитини перед школою, неготовності до навчальної діяльності, несформованості засобів спілкування і небажанні йти до школи.

Кількісні результати діагностики рівня сформованості саме внутрішньої позиції школяра за методикою Л. Венгера «Формування внутрішньої позиції школяра» представлені у таблиці 2.3. та на рисунку 2.3.

Таблиця 2.3.

Рівень сформованості внутрішньої позиції школяра за методикою Л. Венгер «Формування внутрішньої позиції школяра»

Рівень сформованості внутрішньої позиції школяра	Кількість дошкільників	%
Високий	12	32
Середній	18	47
Низький	8	21

Таким чином, за цією методикою у 32% (12 дітей) спостерігається високий рівень сформованості власне внутрішньої позиції школяра, у 47% (18 дітей) наявний середній рівень сформованості, 21% (8 дітей) мають низький рівень.

Для кращої наочності відобразимо результати діагностичного дослідження

рівня сформованості саме внутрішньої позиції школяра за методикою Л. Венгер «Формування внутрішньої позиції школяра» на рисунку 2.3.

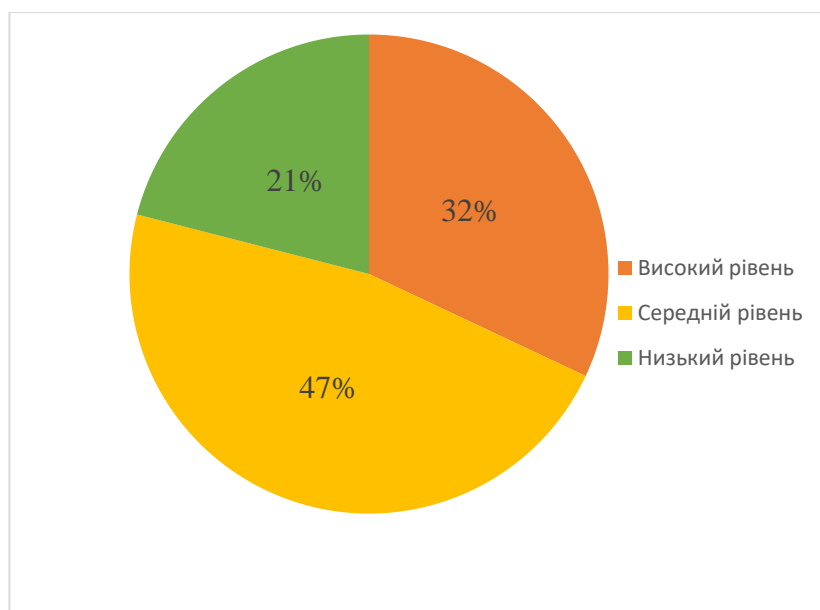

Рис. 2.3. Результати діагностичного дослідження рівня сформованості внутрішньої позиції школяра за методикою Л. Венгер «Формування внутрішньої позиції школяра»

Як відображено на рисунку 79% школярів мають низький і середній рівень сформованості саме внутрішньої позиції школяра. Відповідно виникає потреба у розробці методичних рекомендацій для підготовки старших школярів до навчання в школі.

На запитання психолога: «Якби сусідський хлопчик спитав тебе, що тобі саме найбільше сподобається коли підеш до школи, яка б була твоя відповідь?», діти відповіли: «Сподобається те, що визнаю щось нове», «Сподобається саме вчитися», «Сподобається бути ученицею», «Я навчуся писати, читати також рахувати» тощо. Це вказує на те, що у дітей даної досліджуваної групи добре сформовані уявлення про школу, спосіб життя школяра та правила поведінки у ній.

На запитання: «Якби твоя мама сказала, ти ще маленький(а), тобі ще важко вставати, робити уроки, давай залишайся в дитячому садочку, а до школи зможеш піти наступного року, власне чи погодився(лась) би ти з такою

пропозицією?», вісім дітей відповіли згодою, що вказує на недостатню сформованість саме вольових якостей у дошкільнят.

На наступне запитання: «Якби у вашому класі захворіла вчителька, і тоді директор запропонував замінити її іншою вчителькою або твоєю мамою, кого б ти обрав?», багато дітей дали відповідь, що вибрали б маму. Саме це вказує на недостатню сформованість у дітей уявлення про навчання як основну та відповідальну справу, а також про ставлення до будь якого дорослого як до вчителя, вказівки котрого є обов'язковими для виконання.

Питання психолога діти слухали уважно. Більшість змогли дати розгорнуті відповіді, хоча їм потрібен був деякий час для обдумування, власне тому загалом по групі лише 12 дітей продемонстрували високі результати.

Ми підмітили, що діти цього віку демонструють достатній рівень сформованості саме внутрішньої позиції школяра. Також вони активно проявляють інтерес до нового соціального статусу учня, до навчальної діяльності як соціально значущої, та до нового типу шкільних взаємовідносин (з дорослими як з учителями та з однолітками як з однокласниками).

Для вивчення рівня сформованості самооцінки була застосована методика «Сходишки успіху» (див. додаток Д). Її мета — дослідження самооцінки дитини та власне її впевненості в собі.

Дошкільнику показували зображення сходів, що складаються з десяти сходинок, де середня сходинка представлена як майданчик, і пояснювали інструкцію.

Здійснюючи інтерпретацію результатів ми звертали увагу де, на якій сходинці дитина сама себе поставила. І якщо дитина обирала сходинку «дуже хороші» або навіть «найкращі», це вважалось позитивним показником. У будь-якому разі це мають бути верхні сходинки, оскільки розміщення на нижніх сходинках свідчить про низьку самооцінку та загальне негативне ставлення до себе. Результати отримані за даною методикою відображенні у таблиці 2.4. та на рисунку 2.4.

Рівні сформованості самооцінки у старших дошкільників

Рівень сформованості самооцінки	Кількість дошкільників	%
Високий	20	52
Середній	12	31
Низький	6	17

Як бачимо з таблиці половина наших досліджуваних мають високий рівень самооцінки 52%, що складає 20 дітей, середній 31% — відповідно 12 дітей, низький рівень самооцінки 17%, що складає 6 дітей.

Для кращої наочності отримані результати діагностики рівня сформованості власне самооцінки дитини за проективною методикою власне «Сходинки успіху» саме у старших дошкільнят відображені на рисунку 2.4.

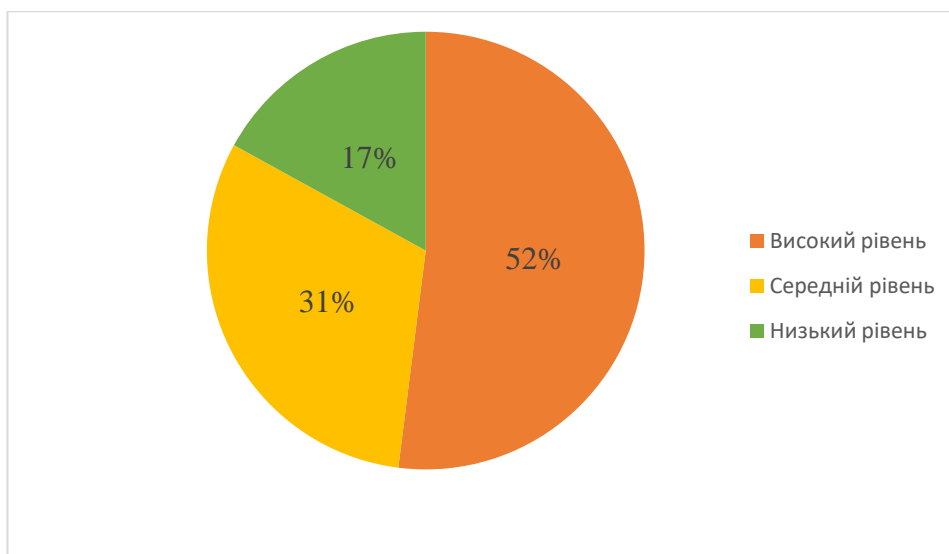

Рис. 2.4. Результати діагностичного дослідження рівня сформованості самооцінки за проективною методикою «Сходинки успіху»

Отже, більшість дошкільнят продемонстрували високий рівень самооцінки. Необхідно зазначити, самооцінка дітей даного віку має тенденцію бути завищеною, при цьому дошкільники орієнтуються на зовнішню оцінку оточуючих та формують свій власний образ саме з тих оцінок, які отримують від дорослих та однолітків.

Діти з низькою самооцінкою мають підвищену самокритичність, невпевненість у собі та своїх силах, що заважає їм досягати успіху і визнання серед однолітків. Відповідно, таким дітям потрібно давати додаткові завдання, наприклад використовуючи форму "домашніх заготовок", щоб підвищити їхню впевненість у собі та створювати ситуації успіху. Власне це може бути пов'язано з відторгненням або суворим, авторитарним вихованням, за якого особистість дитини знецінюється. У таких випадках у дитини формується установка, що вона недостойна любові або що її люблять лише за певну відповідність деяким вимогам дорослих, які вона не завжди може виконати.

Діти з підвищеною самооцінкою, навпаки, зазвичай переоцінюють свої можливості і відповідно також не дуже стараються. Згідно з нашими спостереженнями, ці діти деколи порушують правила у грі саме з однолітками, багато сперечаються та доводять свою правоту, часто безпідставно. Таким дітям варто запропонувати завдання з ускладненням, додаткові завдання, допомогу товаришам, виконання взаємоперевірки в парах та інші завдання.

Для виявлення сформованості вольових процесів та деяких аспектів інтелектуальної підготовленості дошкільників до навчання у школі, таких як вміння уважно слухати, та точно виконувати вказівки, безпомилково відтворювати на даному аркуші паперу заданий напрямок лінії, вміння діяти самостійно за вказівкою психолога, ми застосували методику «Графічний диктант».

Методичний інвентар: аркуш паперу саме у велику клітинку з вже нанесеними чотирма крапками. Обов'язково, на аркуші паперу зверху праворуч зазначається ім'я дитини. Далі, після отримання аркушів діти повинні уважно вислухати інструкцію психолога, яка містить попереднє пояснення виконання завдання. В кінці, після виконання завдання власне всі аркуші збираються, результати обробляються, підраховуються набрані бали, при цьому перший (тренувальний) візерунок не враховується (див. додаток В).

Результати дослідження за цією методикою відображені у таблиці 2.5. та рисунку 2.5.

Рівні сформованості вольових процесів у старших дошкільників

Рівень сформованості вольових процесів	Кількість дошкільників	%
Високий	11	28
Середній	16	44
Низький	11	28

Як бачимо з таблиці, високий рівень сформованості вольових процесів та низький рівень сформованості вольових процесів перебуває на одному рівні по 28%, що складає по 11 дошкільників. Середній рівень – 44%, що складає 16 дошкільників з загальної кількості респондентів 38 дітей старшого дошкільного віку. Для більшої наочності представимо результати дослідження на рисунку 2.5.

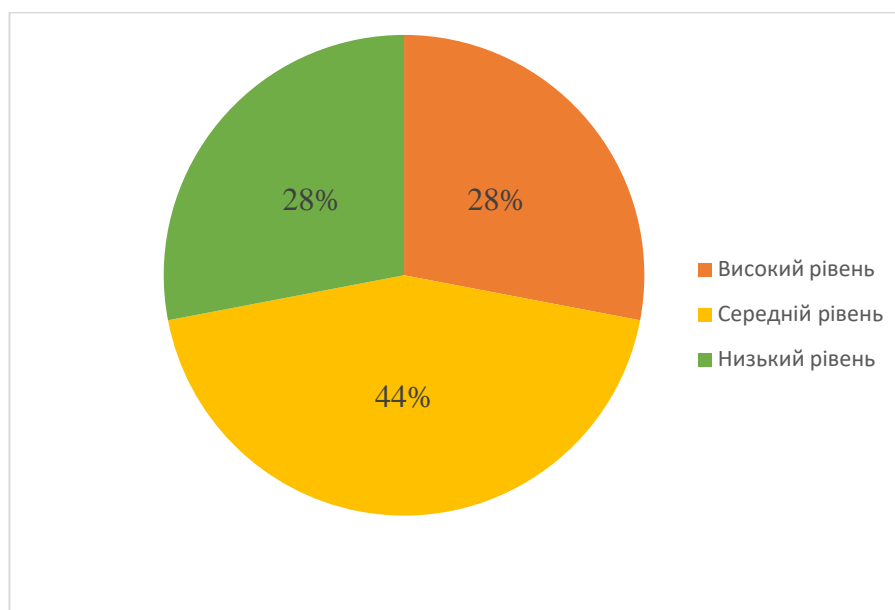

Рис. 2.5. Рівні сформованості вольових процесів

Як відображено на рисунку, найбільше дошкільників мають середній рівень сформованості вольових процесів, що складає 44% та відповідає 16 дошкільникам.

У зв'язку з отриманими результатами зазначимо, що робота, яка проводиться в ЗДО, не є достатньою для підготовки саме дітей старшого дошкільного віку до школи. Ми спостерігаємо середній рівень інтелектуальної,

мотиваційної та вольової готовності дітей до навчання. У зв'язку з цим нами було розроблено та запропоновано методичні рекомендації, які були надані для впровадження у ЗДО м. Хоросткова.

Висновок до розділу II

Дослідження проводилося на базі дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №1 та дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №2 «Калина» міста Хоростків з дітьми старшої дошкільної групи. У дослідженні брало участь 38 дітей. На основі аналізу літератури було дібрано діагностичні методики, що дозволяють визначити рівень готовності дітей до школи (інтелектуальний, мотиваційний, вольовий компоненти).

Для діагностики рівня сформованості означених компонентів нами використовувалися такі методики: тест «Найбільш несхоже» Л. Венгера, діагностична методика Н. Гуткіна, спрямована на виявлення основного компонента мотивації (пізнавальний або ігровий), тест-опитувальник на визначення саме сформованості «внутрішньої позиції школяра», та тест «Сходишки успіху», графічні диктанти.

Проаналізовано готовність дітей до навчання у початковій школі, а також підготовлено методичні рекомендації, що включають низку заходів для педагогів, батьків та дітей у закладі дошкільної освіти.

У практичній частині нашої роботи були підбрані ігри, завдання, вправи на формування готовності до школи старших дошкільників, а також форми взаємодії ЗДО також з сім'єю.

РОЗДІЛ III. ПСИХОКОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

3.1. Психокорекційна програма формування психологічної готовності старших дошкільників до навчання в школі

Психологічна готовність до навчання в школі є важливим аспектом у розвитку дитини. Старші дошкільники потребують психологічної підтримки та корекції для успішної адаптації до нових умов навчання. Ця програма спрямована на формування необхідних психологічних навичок та вмінь, що допоможуть дітям ефективно впоратися з викликами шкільного середовища.

Цілі програми:

1. Розвиток емоційної стабільності та самоконтролю.
2. Формування мотивації до навчання та активної участі в уроках.
3. Розвиток соціальних навичок та взаємодії з однолітками та дорослими.
4. Забезпечення психічної готовності до розв'язання навчальних завдань та викликів.

Етапи програми:

Етап 1: Діагностика потреб і особливостей кожної дитини

1. Проведення психологічного тестування: Оцінка рівня розвитку когнітивних функцій, емоційної стійкості та соціальної адаптації кожної дитини.
2. Анкетування батьків: Отримання інформації про поведінкові та емоційні особливості дитини в домашніх умовах.

Етап 2: Розробка індивідуальних корекційних програм

1. Формування індивідуального плану розвитку: Врахування особливостей кожної дитини для оптимального розвитку психологічної готовності до навчання.

2. Планування психологічних тренінгів та занять: Включення емоційної регуляції, соціальних навичок та когнітивного тренування.

Етап 3: Реалізація психокорекційних занять

1. Тренування емоційної стійкості: Вправи на саморегуляцію, дихальні техніки та методи вираження емоцій.

2. Розвиток когнітивних функцій: Логічні завдання, головоломки та розв'язання проблемних ситуацій.

3. Соціальна адаптація: Рольові ігри, тренінги на взаємодію та вирішення конфліктів.

Етап 4: Оцінка та корекція результатів

1. Проведення замкненого циклу тренінгів: Регулярна оцінка прогресу у розвитку психологічної готовності.

2. Корекція програми за результатами аналізу: Внесення змін у план розвитку з урахуванням досягнень та потреб дитини.

Психокорекційна програма на тему формування психологічної готовності старших дошкільників до навчання в школі спрямована на комплексне підготовку дітей до навчального процесу. Вона враховує індивідуальні особливості, також потреби кожної дитини та сприяє її успішній адаптації в шкільному середовищі та розвитку важливих психологічних компетенцій.

3.2. Методичні рекомендації для батьків щодо формування готовності дітей до навчання в школі

Підготовка дитини до навчання у школі є важливим етапом її життя, який визначає подальший розвиток та успішність у навчальному процесі. Батьки відіграють ключову роль у цій підготовці, оскільки саме вони забезпечують підтримку та створюють умови для розвитку необхідних навичок та вмінь. У цьому творі розглянуто методичні рекомендації для батьків, які допоможуть їм підготувати своїх дітей до школи.

Розвиток інтелектуальної готовності.

1. Формування базових знань та навичок.

Читання та письмо: Важливо регулярно читати дитині книги, що відповідають її віку та інтересам. Спільне читання розвиває мовні навички, збагачує словниковий запас та сприяє формуванню позитивного ставлення до читання. Навчайте дитину писати літери, слова та прості речення через різні ігри та вправи.

Математика: Залучайте дитину до ігор, що розвивають навички лічби, розв'язування простих задач та логічне мислення. Використовуйте інтерактивні методи навчання, які зроблять процес цікавим та захоплюючим.

Навколишній світ: Знайомте дитину з основними поняттями про природу, суспільство та технології. Стимулюйте допитливість та інтерес до навколишнього світу через пізнавальні заняття, екскурсії та спостереження.

2. Розвиток мислення.

Логічне мислення: Важливо розвивати логічне мислення дитини через ігри, що вимагають аналізу, порівняння та узагальнення інформації. Пазли, головоломки та настільні ігри сприяють цьому процесу.

Творче мислення: Заохочуйте дитину до творчої діяльності, такої як малювання, ліплення та конструювання. Це допомагає розвивати уяву та креативність.

Пам'ять та увага: Проводьте вправи для розвитку пам'яті та уваги. Гра «Що змінилося?», запам'ятовування віршів та інші інтерактивні завдання покращують когнітивні функції дитини.

Розвиток емоційної готовності.

1. Емоційна компетентність.

Розпізнавання емоцій: Навчайте дитину розпізнавати та виражати свої емоції. Використовуйте ігри, де дитина ідентифікує емоції на обличчях людей на картинках, та обговорення різних емоційних ситуацій.

Контроль емоцій: Важливо навчати дитину самоконтролю через вправи на глибоке дихання, релаксаційні техніки та ігри на зниження тривожності. Це допоможе дитині краще управляти своїми емоціями.

2. Розвиток емпатії.

Соціальні ігри: Ігри на співчуття та допомогу іншим розвивають у дітей здатність до емпатії. Важливо заохочувати дитину до взаємодії та співпраці в групових завданнях.

Обговорення казок та історій: Читання та обговорення казок, де герої переживають різні емоційні ситуації, допомагає дітям краще розуміти почуття інших людей.

Розвиток соціальної готовності.

1. Соціальні навички.

Спілкування: Навчайте дитину основам ефективного спілкування, таким як вміння слухати, висловлювати свої думки, почуття, вести діалог та вирішувати конфлікти.

Правила поведінки: Підготовка до школи включає навчання дітей правилам поведінки в групі, на уроці та під час перерви. Важливо ознайомити дітей з правилами шкільного життя та пояснити їх значення.

2. Соціальна адаптація.

Рольові ігри: Ігри, що моделюють ситуації зі шкільного життя, допомагають дітям краще зрозуміти, що очікувати в школі, та адаптуватися до нової соціальної ролі.

Групові заняття: Заняття в групах сприяють розвитку вміння працювати в команді, співпрацювати та враховувати думки інших.

Взаємодія з батьками та педагогами.

1. Співпраця з батьками.

Консультації та тренінги: Організуйте консультації та тренінги для батьків, де вони можуть дізнатися про ефективні методи підготовки дітей до школи та обговорити свої питання з фахівцями.

Домашні завдання: Надавайте батькам рекомендації щодо організації домашніх занять, які допоможуть дітям розвивати необхідні навички та вміння в ігровій формі.

2. Співпраця з педагогами.

Взаємодія з вихователями: Важливо налагодити співпрацю з вихователями та педагогами, які зможуть надати професійну підтримку та консультації щодо підготовки дітей до школи.

Індивідуальний підхід: Педагоги мають застосовувати індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням її особливостей, потреб та рівня розвитку.

Практичні поради батькам.

1. Режим дня.

Стабільний режим дня: Важливо встановити стабільний режим дня, що включає час для ігор, навчання, відпочинку та сну. Це допоможе дитині однозначно відчувати себе впевненіше та організованіше.

Час на свіжому повітрі: Регулярні прогулянки на свіжому повітрі сприяють фізичному та психічному здоров'ю дитини, допомагають розслабитися та знизити стрес.

2. Створення сприятливого середовища.

Навчальне середовище: Створіть вдома спеціальне місце для навчання, де дитина зможе займатися читанням, письмом та іншими навчальними завданнями.

Підтримка та мотивація: Завжди заохочуйте дитину до навчання через похвалу та підтримку. Важливо показувати, що навчання може бути завжди цікавим та захоплюючим процесом.

Підготовка дитини до навчання в школі є багатограним процесом, що включає розвиток інтелектуальних, емоційних та соціальних навичок. Використання запропонованих методичних рекомендацій допоможе батькам ефективно підготувати своїх дітей до школи, сприяючи їхній успішній адаптації та навчальному процесу. Важливу роль у цьому відіграє співпраця батьків,

педагогів та вихователів, спрямована на створення сприятливих умов для всебічного розвитку дитини.

Висновок до розділу III

В даному розділі ми розглянули психокорекційну програму формування психологічної готовності старших дошкільників до навчання в школі, її цілі та етапи. Також ми запропонували методичні рекомендації для батьків щодо формування готовності дітей до навчання в школі.

РОЗДІЛ IV. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

4.1. Надзвичайні ситуації соціального характеру

Загально прийнята класифікація надзвичайних ситуацій в залежності від їх походження, або чинників виникнення: техногенні, природні та соціальні катастрофи [4]. Безумовно, всі надзвичайні події є різними за своїми специфічними особливостями, але всі вони об'єднані тим, що залишають по собі безліч лиха, горя та сліз постраждалих.

В якості одного з основних негативних наслідків трагічної події, можна відмітити досить сильний психотравмуючий вплив, від якого потерпають майже всі учасники трагічних подій. Саме тому, на нашу думку, найбільш правильним є те, що психологічна допомога повинна бути надана негайно, не після трагедії, а ще під час ліквідації її наслідків та проведення пошуково-рятувальних робіт. Адже чим раніше постраждала людина зможе відчути себе в безпеці та зможе побачити підтримку, тим міцнішою буде її опірність травматичному впливу. Крім того, в такому випадку зменшується вірогідність розвитку у постраждалих будь-якої категорії посттравматичних стресових розладів, а відповідно, підвищується можливість вийти з травмуючої ситуації з найменшими психологічними втратами.

Надзвичайні ситуації соціального характеру, пов'язані з протиправними діями терористичного і антиконституційного спрямування:

1. здійснення або реальна загроза терористичного акту (збройний напад, захоплення і затримання важливих об'єктів, ядерних установок і матеріалів, систем зв'язку та телекомунікація, напад чи замах на екіпаж повітряного або морського судна);
2. викрадення (спроба викрадення) чи знищення суден;
3. захоплення заручників;

4. встановлення вибухових пристроїв у громадських місцях;
5. викрадення або захоплення зброї;
6. виявлення застарілих боєприпасів тощо [4].

Надзвичайні ситуації соціального характеру часто виникають при соціально-політичних конфліктах. Конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів, поглядів, гостра суперечка, ускладнення, боротьба ворогуючих сторін різного рівня та складу учасників. Джерелами конфлікту є соціальна нерівність, яка існує в суспільстві та система поділу таких цінностей, як влада, соціальний престиж, матеріальні блага, освіта. Конфлікт передбачає усвідомлення протиріччя й суб'єктивну реакцію на нього. Якщо конфлікт виникає в суспільстві – це суспільний конфлікт. Існує три основні види соціальних конфліктів: 1) політичні – конфліктують політичні системи; 2) соціальні – конфліктують соціальні системи; 3) економічні – конфліктують економічні системи (наприклад, корпорації). Будь-якій соціальний конфлікт, набуваючи значних масштабів, об'єктивно стає соціальним, якщо він зачіпає міжнародні, класові, міжетнічні, міжнаціональні, регіональні, демографічні та інші відносини. Існує дві форми перебігу конфліктів: відкрита – відверте протистояння, зіткнення, боротьба; закрита або латентна, коли відвертого протистояння нема, але точиться невидима боротьба; Поняття «соціальний конфлікт», як правило, використовується коли трапляються великомасштабні зіткнення всередині держав (громадянська війна, страйки) та між державами (війни, партизанські рухи). Війна – це збройна боротьба між державами (їх коаліціями) або соціальними, етнічними та іншими спільнотами; у переносному розумінні слова – крайня ступінь боротьби, ворожих відносин між певними політичними силами. До соціальних конфліктів належить виступ екстремістських угруповань (тобто тероризм). Тероризм – це форма політичного екстремізму, застосування чи загроза застосування найжорсткіших методів насилля, включаючи фізичне знищення людей, залякування урядів та населення для досягнення певних цілей. Тероризм здійснюється окремими особами, групами, що виражають інтереси певних політичних рухів або представляють країну, де тероризм піднесений до

рангу державної політики. Існує три основних види тероризму: політичний; релігійний; кримінальний. Громадянська війна в Сирії - протистояння, що почалося в 2011 році із цивільних хвилювань, урядових сил і сирійської опозиції. Число жертв у війні в Сирії (за даними ООН) перевищило 70 000 чоловік. Окремо ще виділяють біологічний, ядерний, інформаційний тероризм тощо. Формування засад ринкової економіки створило в Україні принципово нову соціальну та економічну ситуацію, що у свою чергу, призвело до виникнення нових негативних чинників: формування нової соціальної диференціації та відповідних критеріїв її оцінки свідчить про нездорові відносини в суспільстві; надто різкий поділ на бідних та багатих; процеси збіднення та збагачення мають деформований характер. За таких обставин різко зростають форми та розміри соціальних відхилень (злочинність, самогубство, наркоманія, алкоголізм тощо) [8].

Розглядаючи специфічні особливості надання психологічної допомоги в осередку НС можна констатувати, що основними проблемами, або труднощами, які виникають при наданні їм невідкладної психологічної допомоги є: дефіцит часу та інформації стосовно постраждалого; обмеженість використання методів психологічної діагностики; необхідність надання психологічної допомоги «при свідках»; неналаштованість постраждалого на роботу з психологом та інші.

4.2. Соціально-економічне значення охорони праці

Соціальне значення охорони праці полягає у сприянні зростанню ефективності суспільного виробництва шляхом безперервного вдосконалення та покращення умов праці, підвищення його безпеки, зниження виробничого травматизму і захворюваності. Нормалізація умов праці, виключення або зведення до мінімуму рівня професійних захворювань і травматизму дозволяють знизити втрату працездатності й тим самим підвищити продуктивність праці, а

також зменшити економічні втрати підприємства, викликані соціальними виплатами на компенсацію втраченого здоров'я працюючих [3; 8].

Таким чином, соціальне значення охорони праці проявляється у впливі на зміну трьох основних показників, що характеризують рівень розвитку суспільного виробництва:

1. Зростання продуктивності праці за рахунок:

- скорочення внутрішньозмінних простоїв шляхом попередження передчасного стомлення, а також зниження числа або ліквідації мікротравм, обумовлених несприятливими умовами праці. Попередження передчасного стомлення за допомогою раціоналізації умов праці, введення оптимальних режимів праці та відпочинку й інших заходів на підприємствах сприяє збільшенню ефективного використання робочого часу. Цьому сприяє і ліквідація мікротравм, тому що кожна з них супроводжується втратою до 2-х годин робочого часу;

- скорочення цілодобових втрат робочого часу в результаті зниження рівня або ліквідації тимчасової непрацездатності через виробничий травматизм, професійну й загальну захворюваність. Цей показник має важливе значення для промислового виробництва, де кожна травма сьогодні, за даними статистики, супроводжується втратою працездатності в середньому більш ніж на 26 днів.

2. Збереження трудових ресурсів і підвищення професійної активності працюючих за рахунок:

• поліпшення стану здоров'я працюючих і збільшення середньої тривалості їхнього життя шляхом поліпшення умов праці, що також супроводжується збільшенням виробничого стажу працюючих при підтриманні їхньої високої трудової активності;

• підвищення професійного рівня внаслідок зростання кваліфікації і майстерності у зв'язку зі збільшенням виробничого стажу;

• можливості використання залишкової трудової активності, великого практичного досвіду й професійних знань пенсіонерів по старості й інвалідів на

доступних для них видах робіт і забезпеченні відповідних їх фізичним можливостям умов праці.

3. Збільшення сукупного національного продукту за рахунок поліпшення зазначених вище показників [4; 135 - 136].

Економічне значення охорони праці визначається ефективністю заходів щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці і є економічним вираженням соціальної значущості охорони праці. У зв'язку з цим економічне значення охорони праці оцінюється зміною соціальних показників за рахунок впровадження заходів щодо поліпшення умов праці. Зокрема, результати охорони праці ведуть до збільшення продуктивності праці, фонду робочого часу, зменшення плинності кадрів, зниження непродуктивних витрат часу й праці, зменшення витрат на пільги та компенсації за несприятливі умови праці, скорочення видатків, пов'язаних з виробничим травматизмом та захворюваністю працівників тощо[1; 6].

1. Підвищення продуктивності праці має досягатися за рахунок:

- збільшення працездатності. Наприклад, на підприємствах одним з основних шкідливих виробничих факторів є надлишки теплоти. Цей фактор, що визначає мікрокліматичні умови праці у робочій зоні, істотно впливає на працездатність й продуктивність праці. При температурі повітря на робочих місцях 26 – 30 °С працездатність людини становить усього 20 - 50% її рівня при температурі 18°С. Для багатьох підприємств також характерні низькі рівні освітленості на робочих місцях через наявність в них однобічного бічного природного освітлення, захаращеності цехів великогабаритним устаткуванням й недостатнім доглядом за освітлювальними пристроями. При незадовільному освітленні (в 2 - 4 рази нижче норми) продуктивність праці знижується на 4 - 8 %, та завдається велика шкода органам зору;

- попередження стомлення. Усяке відхилення умов праці на робочих місцях від санітарно-гігієнічних нормативів змушує організм людини додатково витратити енергію для протидії несприятливому впливу шкідливих виробничих факторів. Так, наприклад, при інтенсивності шуму на робочому місці 90 дБА

робітник у середньому витрачає на 20 % більше фізичних зусиль і нервово-психологічного навантаження для того, щоб зберегти рівень виробітку, який він забезпечує при інтенсивності шуму 70дБА, значна шкода завдається органам слуху;

- підвищення ефективності використання устаткування й фонду робочого часу за рахунок зниження внутрішньозмінних простоїв через погіршення самопочуття від умов праці й мікротравм. При комплексному впливі на робітника одночасно декількох шкідливих виробничих факторів. Ці простой можуть становити 20-40% цілодобових втрат, обумовлених виробничим травматизмом і захворюваністю;

- підвищення злагоженості в роботі при нормалізації психологічного клімату внаслідок поліпшення умов праці.

2. Зниження непродуктивних витрат часу й праці. Ці витрати складаються через несприятливі умови праці, обумовлені організацією робочих місць без урахування вимог ергономіки. Звичайно непродуктивні витрати часу й праці, що збільшують трудомісткість робіт, пов'язані з необхідністю виконання зайвих рухів, фізичних зусиль, нервово-психологічних навантажень, з прийняттям незручних поз внаслідок невдалого розташування органів керування устаткуванням, конструктивного оформлення робочих місць й одержання зайвої інформації.

3. Збільшення фонду робочого часу. Воно має бути отримане за рахунок скорочення цілодобових втрат через неявку на роботу в результаті виробничої травми або захворювання. Умови праці істотно впливають не тільки на професійну захворюваність, але й на виникнення та тривалість загальних захворювань. 25 - 30% загальних захворювань на виробництві пов'язано з несприятливими умовами праці. Результати досліджень свідчать, що перевищення припустимої температури повітря в робочій зоні виробничих приміщень на 1 °С супроводжується збільшенням втрат робочого часу через серцево-судинні захворювання в середньому на 4,1 дні в розрахунку на 100 робітників, а перевищення припустимого рівня шуму на робочому місці на 10-20

дБА збільшує тривалість тимчасової непрацездатності з тієї ж причини в середньому на 2-7 днів на 100 працюючих.

4. Економія витрат на пільги й компенсації за роботу в несприятливих умовах праці. Такі пільги й компенсації, як скорочений робочий день й додаткова відпустка, пов'язані зі значними трудовими втратами й супроводжуються виплатами великих грошових сум за фактично не відпрацьований час. Інші різновиди пільг і компенсацій (підвищені тарифні ставки, пільгові пенсії, лікувально-профілактичне харчування, безкоштовна видача молока) також супроводжуються витратою значних коштів. Створення умов праці, що відповідають вимогам охорони праці, дозволяє повністю або частково скасувати ці пільги й компенсації, що дає значну економію витрат.

5. Зниження витрат через плинність кадрів за умовами праці. Із загального числа осіб, які звільнилися за власним бажанням, близько 21% становлять особи, не задоволені умовами праці. На деяких підприємствах особливо висока плинність кадрів серед зайнятих важкою фізичною працею. Плинність робочої сили завдає істотної шкоди підприємствам, тому що особи, які звільняються, деякий період часу працюють зі зниженою продуктивністю, а прийняті замість них нові робітники вимагають виробничого навчання. Процес звільнення і наймання також супроводжується витратами коштів. У цілому по народному господарству плинність кадрів завдає значні економічні втрати, тому що кожен, хто звільнився, займаючись працевлаштуванням на нове місце, при переході з одного підприємства на інше в середньому не працює близько одного місяця [6].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Наше теоретичне та експериментальне дослідження щодо підготовки дітей дошкільного віку до навчання в умовах Нової української школи (НУШ) дозволило зробити наступні висновки:

Важливим чинником успішного навчання дітей у школі є їхня підготовленість на належному рівні. Вміння і навички, рівень розвитку пізнавальних процесів і пізнавальної діяльності, а також особливості розвитку інтересів і мотивів відіграють визначальну роль у готовності дитини до засвоєння шкільної програми. Забезпечення наступності та перспективності в освітньому процесі між дошкільною і початковою освітою підкріплюється Концепцією розвитку дошкільної освіти, Законом України «Про дошкільну освіту», Державним стандартом початкової освіти, Базовим компонентом дошкільної освіти та освітніми програмами.

Старший дошкільний вік, який охоплює дітей віком від 5 до 7 років, є важливим етапом психічного розвитку, що супроводжується значними новоутвореннями. У цьому віці спостерігається переважання суспільно значущих мотивів над особистісними. Інтенсивний розвиток вищих психічних функцій, таких як наочно-образне мислення, довільне запам'ятовування та внутрішня уява, забезпечується адекватною самооцінкою дітей цього віку, що сприяє їхньому об'єктивному оцінюванню власної діяльності. Пізнавальний розвиток дошкільнят пов'язаний з активним розвитком таких психічних процесів, як увага, пам'ять, мислення, сприйняття, уява та мовлення, і заснований на активній грі та спілкуванні з дорослими.

Поняття «готовність до школи» представляє собою складне психолого-педагогічне утворення, що включає якісні особливості інтелектуального розвитку дитини та її психологічні характеристики, необхідні для успішного навчання в школі. Невід'ємною складовою готовності є досвід, який включає знання, уміння і навички, набуті у спілкуванні та діяльності дитини на момент

вступу до школи. Важливу роль у підготовці дитини до школи відіграє навчальний аспект.

У ході нашого дослідження готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі був проведений психологічний експеримент у дошкільному навчальному закладі (ясла-садок) №1 та дошкільному навчальному закладі (ясла-садок) №2 «Калина» міста Хоростків. Вибірку досліджуваних склали групи старших дошкільників з обидвох закладів у кількості 38 дітей з яких 25 дівчаток та 13 хлопчиків. Діагностика рівня готовності здійснювалась шляхом оцінювання таких компонентів, як інтелектуальний, мотиваційний і вольовий.

Аналіз результатів показав, що 39% дітей продемонстрували високий рівень розвитку інтелектуального компоненту готовності, 39% – середній рівень, 22% – низький рівень. Мотиваційний компонент був сформований на високому рівні у 32% дітей, середній рівень спостерігався у 47%, а низький – у 32% дітей. Щодо вольового компоненту, 28% дітей продемонстрували високий рівень, 44% – середній, а 28% – низький.

Загальний аналіз констатуючого експерименту свідчить про середній рівень підготовленості дітей до школи. Для підвищення якості підготовки дітей дошкільного віку до навчання в умовах Нової української школи, вихователям ЗДО надано методичні рекомендації, що включають прийоми та вправи для формування позитивного ставлення до навчання, розвитку пізнавального інтересу, формування навчальної мотивації, а також вправи для розвитку інтелектуальної готовності, такі як порівняння, аналіз, знаходження подібностей, розвиток мислення та мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби: методичні рекомендації / за наук. ред. В.Г. Панка Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/3210413.pdf>. (дата звернення 01.05. 24).
2. Бабенко, О. Педагогічна культура батьків та сучасні освітні тенденції. *Дошкільний навчальний заклад*. 2015. № 1. С. 2—8.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / під наук. керівн. Т.О. Піроженко. Київ, 2021, 37 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovooho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 05.06.2024).
4. Берегова Н., Степанюк О., Кушнір І. Психологічні особливості самооцінки дітей старшого дошкільного віку. Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези доп. VIII Всеукр. наук.-практ. конф., (Хмельницький, 9–10 квіт. 2020 р.). Хмельницький : ХНУ, 2020. С. 30–34.
5. Бех І.Д. Дошкільна освіта: трансформаційні орієнтири. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць за заг. редакцією Г.В. Беленької, В.І. Бондар, І.М. Шоробури. Хмельницький, 2020. С. 7-20.
6. Біла І.М. Психологічні аспекти готовності до шкільного навчання. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: збірник наукових праць. Київ, 2020 р., 496 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721181/1/%D0%94%D0%BE%D1%88%.pdf> (дата звернення 02.06.2024).
7. Галузьяк В.М., Холковська І.Л. Педагогічна діагностика: курс лекцій. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД».2015. 155 с.
8. Демиденко О. 10 порад батькам майбутніх першокласників. Педагогічна майстерня. 2015. № 12. С. 29- 30.

9. Діагностика готовності дітей до школи / за заг. наук. ред. О. Дєдова. Хотин: 2014. 194 с.
10. Закон України «Про дошкільну освіту» URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення 12.05.2024).
11. Ковшар О.В. Теоретико - методичні засади організації передшкільної освіти : монографія. Кривий Ріг: Видавництво Роман Козлов, 2015. 244 с.
12. Кондратенко Р.В. Діагностичний супровід розвитку та виховання старших дошкільників: навч. метод. посіб. Кривий Ріг : КПП, 2015. 224 с.
13. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf> (дата звернення 12.05.2024).
14. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. Національна академія педагогічних наук України. Київ : ФОРМ Ферець В.Б., 2020. 44 с.
15. Кравченко В.П. Перехід від дошкільної до початкової ланки освіти. Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема : мат-ли конференції. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2017. С. 39- 44.
16. Крамченкова В.О. Психодіагностика розвитку дошкільників: старший вік. Харків : Ранок, 2013. 192 с.
17. Лаврівська Ю.В. Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема. Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема : мат-ли конференції. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2017. С. 71- 73.
18. Ляшенко О. І. Пріоритети розвитку української школи в умовах реформування освіти. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Педагогічна. Вип. 22. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 39–42.
19. Малайтко. ГОТУЄМО П'ЯТИРІЧНИХ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ. Київ, 2015. URL: <https://malyatko-school.kiev.ua/?p=2021> (дата звернення 30.05.2024).
20. Мартін А.М. Підготовка дітей до школи в умовах дошкільного навчального закладу. Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема: мат -

ли конференц. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2017. С.13 - 21.

21. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти). Київ, 2021. 58 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf> 3. Нова Українська Школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> 4 (дата звернення 17.05.2024).

22. Молодушкіна І.В. Навігатор психологічного здоров'я дошкільників. Харків : Основа, 2018. 112 с.

23. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти)» № 33 від 12 січня 2021 р. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення 05.05.2024).

24. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 27/10/2016; Міністерство освіти і науки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html> (дата звернення 04.06.2024).

25. Олійник І.В. Феномен психологічної готовності дітей до навчання у школі в психолого – педагогічній літературі. Вісник Університету ім. Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2017. № 2 (14). С. 84-89.

26. Пенькова О.І. Сімейні взаємини як умова становлення моральної спрямованості у дітей. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи : зб. наук. праць. Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2020 С. 303- 310.

27. Піроженко Т., Карабаєва І., Соловійова Л., Хартман О. Вивчення готовності дітей старшого дошкільного віку до систематичного навчання в умовах реформування української школи. Психологічний часопис. 2022. № 8 (2), С. 18–32.

28. Піроженко Т., Карабаєва І., Соловійова Л., Хартман О. Якісна та кількісна характеристика готовності старших дошкільників до навчання у школі. Психологічний часопис. <https://doi.org/10.31108/1.2023.9.1.4> 2023. № 9 (1), С. 41–49.

29. Піроженко Т.О., Карабаєва І.І., Соловійова Л.І., Хартман О.Ю. Інструментарій оцінювання готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : методичні рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2023. 36 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/734633/> (дата звернення 28.05.2024).

30. Піроженко Т.О., Карабаєва І.І., Соловійова Л.І., Хартман О.Ю., Федорчук О.І., Токарева Л.Д. Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : препринт. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2023. 32 с.

31. Пісоцький В. П., Горянська А. М. Психічний розвиток особистості в оногенезі : навчальний посібник. Київ : КНТ, 2019. 144 с.

32. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука : зб. ст. / за ред. М.В. Папучі. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. 127 с.

33. Психологу ДНЗ. Форми роботи з дітьми, батьками, педагогами довкілля / С. Ліщина, О. Мокосєєва, В. Прибульська. Уклад. О. Семібалут. Київ : Шк.світ, 2017. 96 с.

34. Таран О. П. Психологічна готовність дитини до школи: діагностика та формування. Київ : Шкільний світ, 2010. 128 с.

35. Тарапака Н.В. Шляхи реалізації неперервності освітнього процесу на етапах дошкільної та початкової освіти. Підготовка дітей до школи як педагогічна проблема: мат-ли конференц. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2017. С. 4-9.

36. Тимош Ю.В. Актуальні проблеми дошкільної освіти в Україні та за кордоном. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: зб. наук. праць. Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2020. С. 357 – 359.

37. Фасолько Т.С. Розвивальні та виховні можливості інноваційних педагогічних технологій та їх використання у роботі з дітьми передшкільного віку. Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи: зб. наук. праць. Хмельницький : ФОП Мельник А.А., 2020. С. 383 – 386.

38. Ференець В.Б. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. Національна академія педагогічних наук. Вісник Національної академії педагогічних наук України. Київ: 2020. 44 с.

39. Чумак В.В. Вікова психологія: навч. посіб. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. 192 с.

40. Шаповал Т.А. Що робити, якщо... Проблемне виховання дошкільнят. Київ : Шкільний світ, 2016. 96 с.

41. Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2018. 246 с.

ДОДАТКИ

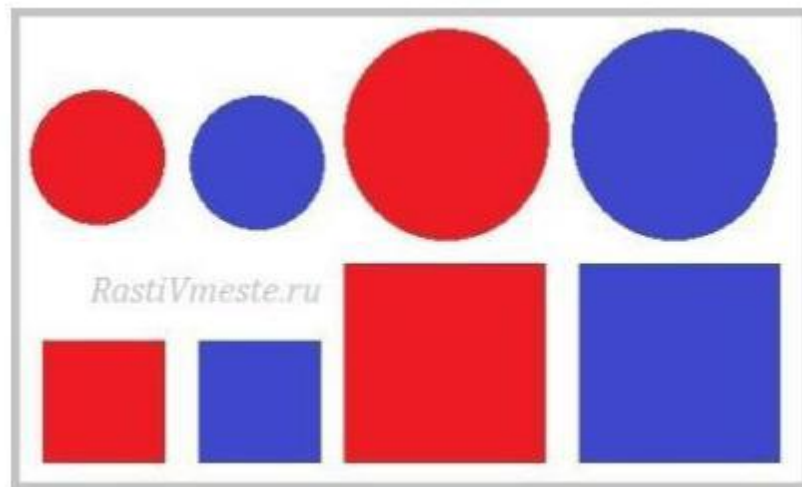
Додаток А

«Найбільше несхоже» Л.А. Вагнер

Мета: вивчення мислення та сприйняття дітей.

Інвентар: 8 геометричних фігур, різних за формою, кольором, розміром.

Проведення тесту. Перед дитиною в ряд викладається 8 геометричних фігур: 2 сині кола (маленьке і велике) 2 червоні кола (маленьке і велике); 2 сині квадрати (маленький і великий), 2 червоні квадрати (маленький і великий).

Діти 6-7 років самостійно виокремлюють такі параметри: колір, величина, форма – і орієнтуються на ці параметри під час вибору фігури. Рівень виконання завдання визначаються кількістю ознак, на які орієнтується дитина під час виборів «найбільш несхожої» фігури, які вона назвала.

Нижче за середнє – переважання вибору за однією ознакою без називання ознаки.

Середній рівень – переважання вибору за двома ознаками та називання однієї.

Високий рівень – переважання вибору за трьома ознаками та називання однієї-двох.

Дорослий розкладає перед дитиною всі вищезгадані фігури в довільному порядку, можна їх покласти і в один ряд. Далі дорослий пропонує дитині розглянути фігури, що лежать перед нею. Він звертає увагу дитини на те, що всі ці фігури різні, і просить розповісти, чим вони відрізняються одна від одної.

Необхідно простежити, щоб було названо всі відмінні ознаки фігур: колір, форма, розмір. Дитина може назвати їх більш доступним собі способом. Наприклад: одні великі фігурки, інші маленькі; ці круглі, а ці квадратні; одні червоного кольору, інші синього.

Можна допомогти дитині навідними питаннями. Наприклад, дорослий бере два кола одного кольору (дві фігури, що відрізняються за однією ознакою) і запитує у дитини, чим вони відрізняються (розміром: один великий, а інший маленький). Подібним чином відзначаються інші відмінні ознаки.

Потім робиться узагальнюючий висновок про те, що тут є фігури червоні та сині, круглі та квадратні, маленькі та великі. Після цього дорослий одну з фігур (в даному випадку не має значення, яку саме) дістає із загального ряду і кладе перед дитиною.

При цьому дитині дається завдання – знайти найбільш несхожу на цю фігуру з-поміж усіх інших. Також уточнюється, що тут є лише одна несхожа фігура.

Вибрану дитиною фігуру дорослий кладе поруч із вихідною і запитує її про те, чому вона вибрала саме цю фігуру, чому саме вона, на його думку, найбільш несхожа. Відповіді дитини фіксуються.

Завдання повторюється не менше 2-3 разів, тобто дитина знаходить несхожу фігуру для 2-3 зразків.

Оцінка результату обстеження

Високий рівень виконання завдання. Дитина при виборі найбільш несхожої фігури в переважній більшості випадків орієнтувалася на всі три ознаки і називала одну чи дві.

Середній рівень виконання завдання. Дитина в більшості випадків робила вибір найбільш несхожої фігури за двома ознаками і називала одну.

Низький рівень виконання завдання. Дитина орієнтувалася переважно на одну ознаку, не називаючи її.

Тест-опитувальник визначення сформованості «внутрішньої позиції школяра».

Мета: визначити мотивацію дошкільника до навчання в школі

Інструкція: задайте дитині наведені нижче запитання та запишіть отримані відповіді.

Запитання:

1. Ти хочеш йти до школи?
2. Ти хочеш ще на рік залишитися у дитячому садку (вдома)?
3. Чим тобі найбільше подобається займатися в дитячому садку (вдома)?

Чому?

4. Ти любиш, коли читають книжки?
5. Ти сам просиш, щоби тобі прочитали книжку?
6. Які у тебе улюблені книжки?
7. Чому ти хочеш іти до школи?
8. Чи намагаєшся кинути роботу, яка в тебе не виходить?
9. Тобі подобається шкільна форма та шкільне приладдя?

10. Якщо тобі вдома дозволять носити шкільну форму та користуватися шкільним приладдям, а до школи дозволять не ходити, то це тебе влаштує?

Чому?

11. Якщо ми зараз гратимемо в школу, то ким ти захочеш бути: учнем чи вчителем?

12. У грі в школу що у нас буде довше – урок чи переміна?

Аналіз отриманих відповідей по тесту-опитувальнику:

Враховуються відповіді питання № 1, 2, 3, 4, 5, 10, 11, 12. При сформованій «внутрішньої позиції школяра» відповіді питання будуть такими.

№1 – Хочу йти до школи.

№2 – Не хоче ще на рік залишитися в дитячому садку (вдома).

№ 3 – Ті заняття, на яких вчили (літери, цифри тощо)

№ 4 – Люблю, коли мені читають книги.

№5 – Сам прошу, щоб мені прочитали.

№10 – Ні, не влаштує, хочу ходити до школи.

№ 11 – Хочу бути учнем.

№ 12 - Нехай буде довшим урок.

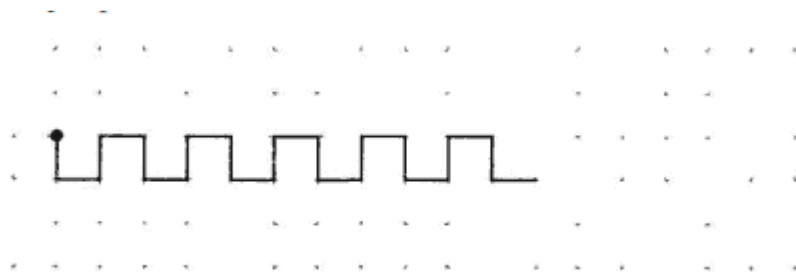
Графічний диктант

Методика спрямована на виявлення вміння уважно слухати та точно виконувати вказівки дорослого, правильно відтворювати на аркуші паперу заданий напрямок лінії, самостійно діяти за вказівкою дорослого.

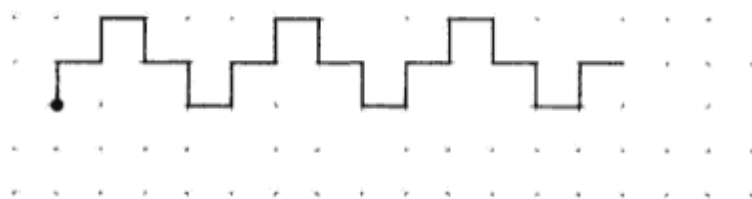
Методика проводиться так: кожній дитині видається листок у клітинку з нанесеними на ньому чотирма точками. У правому верхньому кутку записуються прізвище та ім'я дитини. Після того, як усім дітям роздано листи, педагогом надається попереднє пояснення завдання.

Інструкції:

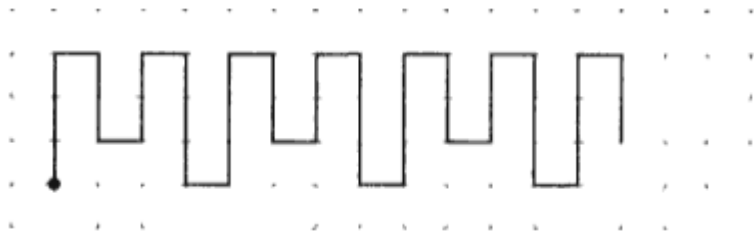
1. «Починаємо малювати перший візерунок. Поставте олівець на верхню точку. Увага! Малюйте лінію: одна клітина вниз. Не відривайте олівець від паперу, тепер одна клітинка праворуч. Одна клітка вгору. Одна клітка праворуч. Одна клітина вниз. Одна клітка праворуч. Одна клітка вгору. Одна клітка праворуч. Одна клітина вниз. Далі продовжуйте малювати такий самий візерунок самі».

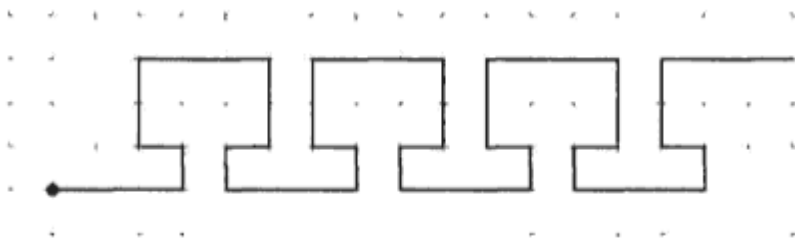
2. Тепер поставте олівець на наступну точку. Приготувалися! Увага! Одна клітка вгору. Одна клітка праворуч. Одна клітка вгору. Одна клітка праворуч. Одна клітина вниз. Одна клітка праворуч. Одна клітина вниз. Одна клітка праворуч. Одна клітка вгору. Одна праворуч. А тепер самі продовжуйте малювати той самий візерунок».

3. «Увага! Три клітки вгору. Одна клітка праворуч. Дві клітини вниз. Одна клітка праворуч. Дві клітини вгору. Одна праворуч. Три клітини вниз. Одна клітка праворуч. Дві клітини вгору. Одна клітка праворуч. Дві клітини вниз. Одна клітка праворуч. Три клітки вгору. Тепер самі малюйте цей візерунок».

4. «Поставте олівець на нижню точку. Увага! Три клітини праворуч. Одна клітка вгору. Одна клітина ліворуч (слово «ліворуч» виділяється голосом). Дві клітини вгору. Три клітини праворуч. Дві клітини вниз. Одна клітина ліворуч (слово «ліворуч» знову виділяється голосом). Одна клітина вниз. Три клітини праворуч. Одна клітка вгору. Одна клітина ліворуч. Дві клітини вгору. Тепер самі малюйте цей візерунок».

Обробка результатів.

Результати виконання тренувального візерунка не оцінюються. У кожному з наступних візерунків оцінюється окремо виконання диктанту та самостійне продовження візерунка. Оцінка проводиться за наступною шкалою:

- точне відтворення візерунка – 4 бали, нерівність ліній, «тремтлива» лінія, «бруд» тощо не враховується та не знижується оцінка).
- відтворення, що містить помилку в одній лінії, – 3 бали.
- відтворення з кількома помилками – 2 бали.
- відтворення, в якому є лише подібність окремих елементів з візерунком, що диктувався, – 1 бал.
- відсутність подібності навіть в окремих елементах – 0 балів.

– за самостійне продовження візерунка оцінки виставляються за тією самою шкалою.

– таким чином, за кожен візерунок дитина отримує по дві оцінки: одну – за виконання диктанту, іншу – за самостійне продовження візерунка. Обидві коливаються від 0 до 4 .

Підсумкова оцінка роботи під диктовку виводиться із трьох відповідних оцінок за окремі візерунки шляхом підсумовування максимальної з них з мінімальною, оцінка, що займає проміжне місце або збігається з максимальною, або мінімальною, не враховується. Отримана оцінка може коливатися від 0 до 7. Аналогічно із трьох оцінок за продовження візерунка виводиться підсумкова. Потім обидві підсумкові оцінки підсумовуються, даючи сумарний бал (СБ), який може коливатися в межах від 0 (якщо за роботу під диктовку, та за самостійну роботу отримано 0 балів) до 16 балів (якщо за обидва види роботи отримано по 8 балів).

На основі отриманих даних можливі такі рівні виконання:

16-10 балів – високий;

6-9 балів – середній;

3-5 балів – низький;

0-2 бали – дуже низький.

**Діагностика формування самооцінки,
Проективна методика «Сходишки успіху»
(Метод: експеримент, бесіда)**

Мета: дослідження самооцінки дитини та впевненості у собі.

Для отримання повнішої картини рівня соціально-психологічної готовності дитини до школи та підтвердження раніше отриманих результатів було використано методику «Сходишки успіху» з метою вивчення рівня самооцінки. Дитині показували малюнок сходів, який складається з десяти сходинок, де середня сходинка має вигляд майданчика, і пояснювали інструкцію.

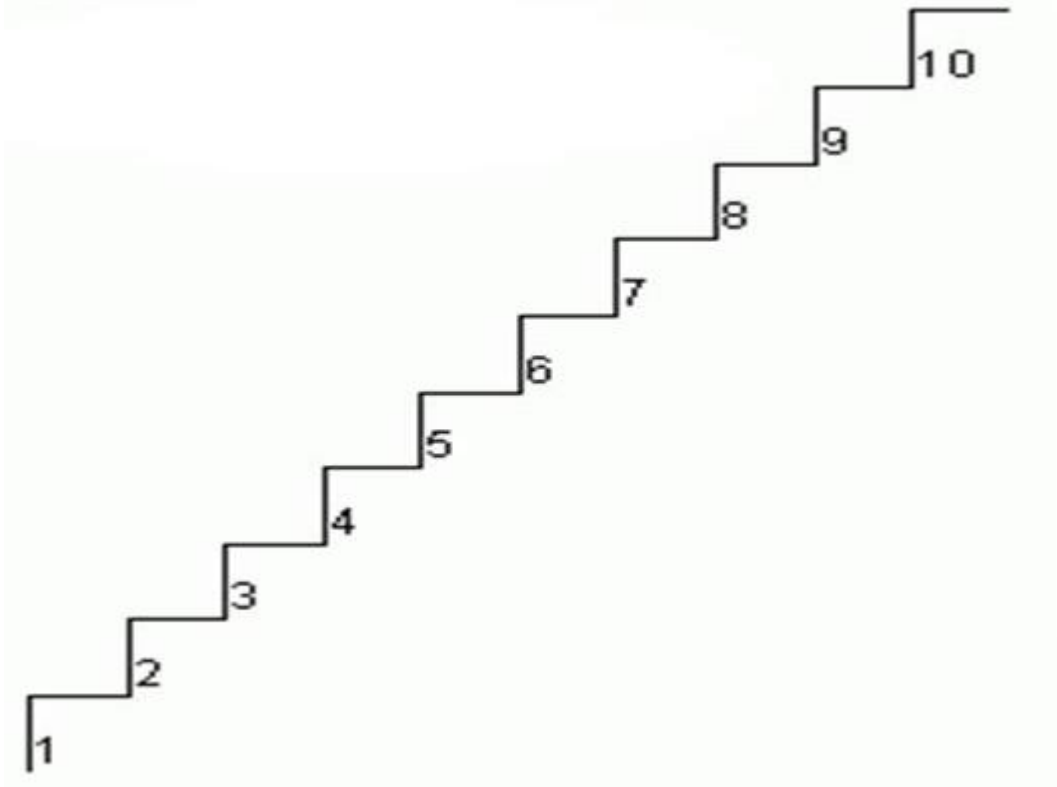
Інструкція: На найвищій сходинці опиняються найкращі люди: найдобріші, найрозумніші, найвихованіші, найорганізованіші. Подумай і скажи, на якій сходинці ти стоїш?

Очевидно, що чим вище сходинку вибирає собі дитина, то вище і позитивніше її самооцінка. Але іноді такий вибір свідчить про неадекватну оцінку своїх можливостей (прагнення видати бажане дійсністю). Не варто переконувати дитину, але можна поговорити з нею про досягнення, результати своєї праці та успіх.

При аналізі результатів, перш за все, ми звертали увагу, на яку сходинку дитина сама себе поставила. Позитивною ознакою вважалося, якщо діти ставили себе на сходинку «дуже хороші» і навіть «найкращі».

У будь-якому випадку це повинні бути верхні сходинки, тому що становище на будь-якій з нижніх сходинок, (а надто на найнижчій) говорить про явне неблагополуччя в самооцінці і загальному ставленні до себе.

Це може бути пов'язане з відкиданням чи суворим, авторитарним вихованням, у якому знецінюється особистість дитини. При цьому у дитини розвивається установка, що вона або зовсім не варта любові, або що її люблять тільки за її відповідність певним вимогам (виконати які дитина часом не в змозі).

- Якщо дитина ставить себе на першу, 2-гу, 3-тю сходинки знизу, то в неї занижена самооцінка.
- Якщо на 4-ту, 5-ту, 6-ту, 7-му, то середня (адекватна).
- А якщо – на 8-му, 9-ту, 10-ту, то самооцінка завищена. Для дошкільнят трохи завищена самооцінка вважається нормою. Про надто завищену самооцінку можна говорити, якщо дитина постійно ставить себе на 10-ту сходинку.

Рекомендації батькам першокласників

Початок навчання у школі — це свято для дитини, це не лише навчання, а й нові знайомі, враження. Разом з тим, це нове середовище і необхідність підлаштовуватися під нові умови діяльності, що включають фізичні, розумові, емоційні навантаження для дітей. Щоб звикнути до нового середовища, дитині потрібен час — і це не два тижні і навіть не місяць. Фахівці зазначають, що первинна адаптація до школи продовжується від двох місяців до півроку. При цьому загальних рецептів бути не може, адаптація - тривалий та індивідуальний процес, який багато в чому залежить від:

- особистісних особливостей дитини;
- ступеня готовності до школи (не тільки інтелектуальної та психологічної, а й фізичної);
- від того, чи достатньо дитина соціалізована, чи розвинені в неї навички співпраці, чи відвідував вона дитячий садок.

Залежно від цих факторів дитина може бути успішно адаптована до школи, буде весела, спокійна, швидко знайде приятелів серед однокласників, без напруги виконає навчальні завдання, легко прийме правила шкільного життя, новий режим дня для нього буде комфортний (не плаче вранці, нормально засинає ввечері і т.д.). У дитини немає страхів щодо однолітків та вчителів, вона адекватно реагує на зауваження вчителя.

Якщо Ваша дитина зазнає труднощів у цей період, Ви можете їй допомогти, скориставшись нашими рекомендаціями:

- У перші тижні навчання першокласника у школі важливо допомогти дитині повірити у себе, у свої сили та можливості. Дитина розраховує на вашу підтримку у будь-якій ситуації. 82

– Варто виявляти інтерес до школи, класу, в якому навчається ваша дитина. Дуже корисно дитину просто послухати.

– Не треба критикувати свою дитину, краще підкреслити її успіхи. Діти навчаються не так на своїх помилках, як на своїх успіхах.

– Будь-яке моральне стимулювання, слова підтримки з боку дорослих допомагають дитині відчутти себе значущою у тій чи іншій діяльності.

– Не треба порівнювати свою дитину з іншими дітьми – це може призвести до зниження її самооцінки. Порівнювати рекомендуємо тільки нові успіхи вашої дитини з її попередніми досягненнями.

– Спілкування корисне без прямих засобів впливу (команд, погроз, зауважень, нотацій, покарань тощо). Прохання – найкраща форма ділового спілкування з дітьми. Основний принцип сімейного виховання - співробітництво в галузі спільних цілей. Головна умова сімейного виховання - атмосфера доброзичливості, щирості, чуйності та уваги; участь батьків у справах дітей, їхня зацікавленість; наявність позитивних почуттів. Для дитини необхідна свобода, самостійність, незалежність, її віра у свій успіх.

– У вихованні існують моменти, коли не можна лаяти та карати дитину. До них відносяться: хвороба або якесь нездужання; час харчування, час після сну чи перед сном, під час гри, під час роботи; відразу після фізичної чи душевної травми (падіння, бійка, погана відмітка, невдача) — потрібно принаймні перечекати, доки вщухне гострий біль; коли дитина не справляється зі страхом, з неуважністю, лінощами, з рухливістю, з дратівливістю, з будь-яким недоліком, додаючи щирі старання; коли проявляється нездатність, безглуздість, незручність, дурість, недосвідченість - тобто у всіх випадках, коли щось не виходить; коли внутрішні мотиви вчинку, найдрібнішого чи найстрашнішого, батькам незрозумілі; коли самі батьки втомилися, засмучені чи роздратовані з якихось причин. 83

– Діти позитивно та шанобливо сприймають відповідальне ставлення батьків до виконання обіцянок.

– Для збагачення інтелектуально-емоційної сфери дитині потрібно разом гуляти, грати, працювати, секретувати з батьками.

– Важливо, щоб і вдома, і в школі дитина була у безпеці. Завдання дорослих — навчити обходитися без них в най елементарніших ситуаціях.

Так як, вступаючи до школи, дитина на довгий час залишається одна, без нагляду батьків, а пізніше багато дітей на підставі письмового дозволу батьків самостійно ходять із дому до школи і назад, пріоритетом стає безпека дитини.